

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Tomáš Vejmělek

Estonsko jako severská země?

Diplomová práce

Praha 2012

Autor práce: **Tomáš Vejmělek**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.**

Rok obhajoby: **2012**

Bibliografický záznam

VEJMĚLEK, Tomáš. *Estonsko jako severská země?* Praha, 2012. 65 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.

Abstrakt

Práce se zabývá dvěma základními okruhy. Prvním jsou snahy estonských politiků o redefinici vnějšího chápání regionální příslušnosti své země v době před vstupem do Evropské unie. Byly podnikány politické kroky mající za cíl vytvořit obraz Estonska jako severské země. Po vstupu do Evropské unie tyto snahy poněkud ustaly, i když je nadále možné je pozorovat. I přes úzkou spolupráci dodnes není Estonsko plnohodnotným členem severských zemí. Práce se pokouší vysvětlit důvody takového počínání estonských politiků a proč ustaly právě po vstupu do EU.

Druhým okruhem je region severských zemí. Společná severská identita dopomohla vybudování transnacionální spolupráce mezi zúčastněnými národy. Ta dnes představuje jeden z hlavních projevů severské země. Důraz je kladen na historický kontext severské identity a vývoj severské spolupráce od svých počátků až po současný stav. Práce na svém začátku přináší teoretický vhled do problematiky regionu.

Následně je řešen první základní okruh, tedy snahy o redefinici Estonska jako severské země. Následuje rozbor konceptu severské země a severské spolupráce, a to na základě historického diskurzu a analýzy dnešního fungování. Na základě vyjmenovaných šesti faktorů severské země následuje v práci komparativní kapitola, která srovnává Estonsko s těmito faktory. Výsledkem je vyslovení závěru, že Estonsko spíše tyto faktory nespĺňuje, a nedá se tedy považovat za severskou zemi. Závěr práce se snaží potvrdit hypotézu, že časově omezené politické snahy neměly za prvotní cíl redefinici estonské regionální identity. Ten je spatřován v potřebě nalezení alternativního argumentu pro vstup do Evropské unie.

Abstract

The following thesis deals with two primary matters. The first being the effort of Estonian politicians to change how Estonia's regional belonging is viewed by other

countries before the admission into the European Union. These efforts can be illustrated by political actions whose aim was to create the image of Estonia as a Nordic country. These efforts slightly diminished after the admission into the European Union although on some levels they can be still observed. Despite close cooperation Estonia isn't adequate member of Nordic countries to this day. This thesis aspires to explain reasons for these action of Estonian politicians and why they were left off after the admission into EU.

The second matter being the region of Nordic countries. Collective Nordic identity helped establish transnational cooperation among involved nations which represents one of the essential characteristics of a Nordic country. The emphasis is on historical context of Nordic identity and the development of Nordic cooperation from its initiation until current state. First the thesis introduces a theoretical insight into the region matters. Consequently it deals with the first matter, the efforts to redefine Estonia as a Nordic country, which is followed by analysis of the concept of a Nordic country and Nordic cooperation in terms of historical discourse and analysis of present state. The next chapter is a comparative analysis, which compares Estonia with six specified factors of Nordic country. In conclusion Estonia more or less doesn't correspond with these factors and therefore it wouldn't be correct to consider it a Nordic country. The conclusion of the thesis seeks to confirm hypothesis, that temporally limited political efforts weren't aiming to redefine Estonian regional identity. The goal is seen in the need to find alternative argument for the admission into the European Union.

Klíčová slova

Estonsko, severské země, pobaltské země, Evropská unie, regionální identita, regionální spolupráce

Keywords

Estonia, Nordic countries, Baltic countries, European Union, regional identity, regional cooperation

Rozsah práce: 125 750 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 18.5.2012

Tomáš Vejmělek

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu docentu Luboši Švecovi za jeho vedení, cenné rady a podporu při tvorbě této diplomové práce.

Dále bych chtěl poděkovat celé své rodině za to, jakým způsobem mě dokázala během celého studia i během nelehkého období psaní této práce podporovat a „držet nad vodou“.

Stejně tak bych chtěl poděkovat svým přátelům za motivaci, podporu a za obrovskou pomoc, kterou mi poskytli v momentě, kdy hodiny ukazovaly pět minut po dvanácté.

Ja lõpetuseks tahaksin tänada kogu Eesti rahvas, sest seda väidet ei eksisteeriks ilma nende tugeva ja imetlusväärse inimestega.

ÚVOD	3
1. VHLED DO PROBLEMATIKY TÉMATU A PRÁCE	4
2. TEORETICKÝ PŘEHLED	11
2.1. REGIONALISMUS, REGIONÁLNÍ IDENTITA	11
3. ESTONSKÁ ARGUMENTACE PRO SOUNÁLEŽITOST SE SEVERSKÝMI ZEMĚMI.....	15
3.1. OBNOVENÍ NEZÁVISLOSTI A MOŽNOST VSTUPU DO EU	15
3.2. POLITICKÉ AKCE 1998 – 2002	17
3.3. PERCEPCE ARGUMENTACE ESTONSKÝCH POLITIKŮ A DALŠÍ VÝVOJ.....	20
4. KONCEPT SEVERSKÉ ZEMĚ – VZNIK, VÝVOJ, SOUČASNOST	24
4.1. HISTORICKÝ VÝVOJ.....	25
4.1.1. <i>Skandinávská dimenze</i>	25
4.1.2. <i>Dánská hegemonie</i>	25
4.1.3. <i>Švédská hegemonie</i>	26
4.1.4. <i>19. století: úpadek a idea skandinavismu</i>	27
4.1.5. <i>Od skandinavismu k severské spolupráci</i>	28
4.2. FINSKO JAKO SPECIFICKÝ PŘÍPAD.....	29
4.3. VÝVOJ PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE	35
4.3.1. <i>Evropa po 2. světové válce – reálná spolupráce se rozjíždí</i>	35
4.3.2. <i>Limitace studenou válkou: od integrace k vylučnosti?</i>	38
4.4. NOVÁ EVROPA 90. LET A REAKCE SEVERU	39
4.5. SEVERSKÁ ZEMĚ A SEVERSKÁ SPOLUPRÁCE DNES	41
4.6. ZÁKLADNÍ FAKTORY SEVERSKÉ ZEMĚ.....	44
5. SROVNÁNÍ ESTONSKÉ ARGUMENTACE SE ZÁKLADNÍMI FAKTORY SEVERSKÉ ZEMĚ	45
5.1. WELFARE STATE – SEVERSKÝ MODEL SOCIÁLNÍHO STÁTU	45
5.2. SDÍLENÝ HISTORICKÝ VÝVOJ A JEHO ODKAZ DO SOUČASNOSTI.....	50

5.3. GEOGRAFICKÁ LOKACE.....	51
5.4. JAZYKOVÁ PŘÍBUZNOST	52
5.5. OCHRANA MENŠIN	53
5.6. LUTERÁNSKÁ VÍRA A TRADICE.....	55
5.7. SHRNUÍ	56
ZÁVĚR	58
SUMMARY	60
POUŽITÁ LITERATURA.....	62
PRIMÁRNÍ	62
<i>Dokumenty a web severské rady a severských zemí.....</i>	<i>62</i>
<i>Dokumenty Estonské republiky .....</i>	<i>63</i>
<i>Dokumenty Evropské unie .....</i>	<i>63</i>
<i>Statistika.....</i>	<i>64</i>
SEKUNDÁRNÍ	64
<i>Monografie a sborníky .....</i>	<i>64</i>
<i>Odborné články a příspěvky.....</i>	<i>64</i>
<i>Další elektronické zdroje.....</i>	<i>65</i>
OSTATNÍ	65

Úvod

Tato magisterská práce se zabývá především dvěma základními okruhy. Prvním je region severských zemí, jeho koncepce. Společná severská identita dopomohla vybudování propracované transnacionální spolupráce mezi zúčastněnými národy, a zde je o ní pojednáváno jako o severské spolupráci. Ta dnes představuje jeden z hlavních projevů severské země. Důraz je kladen na historický kontext severské identity a vývoj severské spolupráce až do současnosti. Z výzkumu vyplyne šest základních faktorů severské země.

Druhým nosným okruhem výzkumu jsou snahy estonských politiků o redefinici vnějšího chápání regionální příslušnosti své země v době před vstupem do Evropské unie. Některé politické proslovy, prohlášení, reálné kroky vlády se snažily utvořit obraz Estonska jako severské země. Po vstupu do Evropské unie tyto snahy poněkud ustaly, avšak stále je lze v estonském prostoru vyzorovat. I přes úzkou spolupráci s jednotlivými severskými zeměmi i s institucemi severské spolupráce Estonsko dodnes není jejich plnohodnotným členem; spolupráce probíhá stále na bázi severské země a Pobaltí, severské země a státy v celém regionu Baltského moře apod. Práce se v jedné své části pokusí vysvětlit důvody takového počínání estonských politiků a také proč ustaly právě po vstupu do EU.

Na základě vyjmenovaných šesti faktorů severské země a na základě argumentace estonských politiků potom následuje v práci komparativní kapitola, která bude srovnávat estonské argumentace a/nebo estonskou realitu s těmito faktory. Na závěr bude řečeno, v jakých faktorech a do jaké míry se dá Estonsko považovat za severskou zemi, a v jakých nikoliv. Cílem práce je potvrdit hypotézu, že časově omezené politické snahy neměly za prvotní cíl redefinici estonské regionální identity z východoevropské/pobaltské/postsovětské na severskou, ale že to byl spíše prostředek k snadnějšímu dosažení jiného cíle. Hlavní teze a tvrzení následují v první kapitole s názvem *Základní problematika tématu a práce*. Použitá metodologie je analytického a komparativního rázu, teoretický vhléd je převážně kompilačního charakteru.

1. Vhled do problematiky tématu a práce

Evropa se dělí na šestnáct částí.

Čtyři na severu, což jsou Britské ostrovy, státy Dánské, které zahrnují Dánsko a Norsko, Švédsko a Rusko neboli Moskva.

Osm ve středu: Francie, Nízké země, Švýcarsko, Německo, Čechy, Maďarsko, Polsko a Prusko.

Čtyři na jihu: Portugalsko, Španělsko, Itálie a Evropské Turecko.

(Nicolle de la Croix, 1769)¹

Mikko Lagerspetz, finský profesor sociologie, který se dlouhodobě zaměřuje na estonskou společnost, v roce 2003 napsal pro odborné periodikum *Cooperation and Conflict* Severské asociace mezinárodních studií článek s příznačným názvem *How Many Nordic Countries?* (v češtině *Kolik severských zemí?*). Při mém studijním pobytu v estonském Tallinnu a Tartu v letech 2007/8 jsem s jistým překvapením zjistil, že Estonci – ať už obyčejní lidé, výzkumníci a učitelé na univerzitách nebo politici a státní úředníci – mají potřebu často vysvětlovat, že jsou seveřané, že Estonsko je severská země. Byla to pro mě zajímavá a celkem nová zkušenost, Estonsko jsem do té doby nevnímal jako severskou zemi. Začal jsem se o tuto problematiku zajímat a objevil jsem zmiňovaný článek. Na jeho úplném začátku autor cituje regionální rozdělení Evropy tak, jak ho viděl francouzský filozof a zeměpisec Abbé Nicolle de la Croix ve své zeměpisné příručce z roku 1769. Dovolil jsem si na úvod své práce tuto citaci použít též, i když z trochu jiného důvodu, než M. Lagerspetz, který na ní dokládá rozdělení evropského kontinentu dle osy sever – jih, nikoliv v ose západ – východ, jak je tomu zvykem v dnešní době. Mě osobně tato regionální stratifikace zaujala z toho důvodu, že výstižně ilustruje změny vnímání regionálního vymezení v různých periodách naší historie a současnosti. Dnes je běžné řadit Francii do západní, eventuelně jižní Evropy,

¹ Nicolle de la Croix, „Géographie moderne, précédée d'un petit traité de la Sphère & du Globe“, 1769, dle Mikka Lagerspetz, „How Many Nordic Countries?“, *Cooperation and Conflict* 38, č. 49 (2003), str. 1.

nikoliv do střední. Stejně tak Spojené království je dnes regionálně charakterizováno většinou jako součást západní Evropy. Současné Rusko do severní Evropy nebude řadit asi nikdo, i když malá část jeho území leží na sever od severních hranic Finska. Za povšimnutí též stojí, jaké země či celky do vymezení zahrnul. Mluví o Německu či Itálii, což v dané době ještě nebyly jednotné státní celky. Místo Rakouska zmiňuje jen Čechy a Maďarsko, ačkoliv obě země byly v té době pod vládou rakouských Habsburků. Na severu rozlišuje dva celky (Norsko a Dánsko) spojené v jednom dánském království, ale například Finsko či Island jsou vynechány. Podobně Polsko-litevská unie je pro něj jednoduše jen Polsko. Není mým cílem s takovým rozdělením nesouhlasit, chci spíše ilustrovat, že už tehdy vznikaly koncepty rozdělování Evropy do určitých regionů, a jak mnoho se Evropa od poloviny 18. století změnila. Autor nejen že rozdělí Evropu na sever, střed a jih, ale i do těchto regionů přiřadí jednotlivé země či státy. Tedy, potřeba zařadit určitou zemi do nějakého regionu a být v určitém regionu zařazen existovala už před několika staletími.

Estonsko je mladý stát, který se do dnešní doby těšil svrchované samostatnosti jen po čtyřicet let, ačkoliv jeho vznik se datuje do let 1918 – 1920. Pro Estonce, kteří započali svoje národní obrození relativně pozdě, až v polovině 19. století, to byl jednoznačný úspěch završující snahy o vlastní národní stát. Bohužel, dějinný vývoj v Evropě po první světové válce Estoncům a jejich státu nepřál, a na počátku druhé světové války byl jejich stát obsazen Sovětským svazem. Po útoku Hitlera na SSSR bylo Estonsko anektováno Německem, a ke konci války, po úspěšné sovětské ofenzivě, se opět vrátila sovětská nadvláda, Estonci rozhodně nevítaná. Estonsko de facto přestalo existovat a regionálně bylo řazeno do obrovského Sovětského svazu. Když se Sovětský svaz na konci 80. let začal rozpadat, Estonci byli spolu s Lotyší a Litevci prvními národy, které zahájily proces vedoucí k znovuoobnovení samostatnosti. To se Estonsku 20. 8. 1991 také podařilo. Za podpory většiny národa estonští politici zahájili proces „návratu do Evropy“ s cílem zařadit se do společných evropských a euroatlantických struktur. V té souvislosti vznikla též potřeba redefinice regionální příslušnosti Estonska.

Takový proces se neodehrával pochopitelně jen v Estonsku. Během druhé poloviny 80. let se Sovětský svaz a s ním celý východní blok propadaly do stále hlubší ekonomické, společenské a především režimní krize. Během roku 1989 padly komunistické vlády v celém bloku vyjma Sovětského svazu, završením tohoto vývoje potom byl samotný rozpad SSSR o necelé dva roky později. Studenoválečné rozdělení

Evropy na východní a západní blok vzalo za své, a vznikla potřeba redefinice evropských regionů – na východ od Železné opony vzniklo v tomto směru určité vakuum, a jak budu řešit i dále v této práci na případu regionu severovýchodních zemí, tento vývoj měl za následek potřebu redefinice i na západ od ní.

Vlastní téma potřeby redefinice regionální identity je velmi zajímavé a aktuální, souvisí mimo jiné i s potřebou států bývalého východního bloku nějak nově vymezit svoji regionální příslušnost, či oprášit tu, která panovala v Evropě před studenou válkou. Opět se objevil koncept střední Evropy, která nekončí východními hranicemi Německa či Rakouska. Státy Víšegrádské čtyřky se dnes běžně považují za její součást a obyvatelé i političtí představitelé se přinejmenším zarazí, pokud je někdo považuje za součást východní Evropy. V případě Litvy, Lotyšska a Estonska se poměrně záhy po roce 1991 začalo mluvit o regionu Pobaltí. Především uvnitř těchto států ale šlo od počátku pozorovat tendence platnost tohoto regionu zpochybňovat. Litva se například začala hlásit ke své středoevropské katolické mentalitě a historii spojené s Polskem. Naproti tomu v Estonsku započala debata o tom, zdali je legitimní považovat Estonsko za pobaltskou zemi. Nebylo by vzhledem k historii, mentalitě a transformačním úspěchům správnější nahlížet na Estonsko jako na zemi severní?

Krátce po znovuzískání nezávislosti Estonsko spustilo velmi radikální transformaci, která již v polovině 90. let začala přinášet kladné výsledky. Země byla v roce 1997 zařazena mezi šest „elitních“ států, se kterými Evropská unie začala přístupová jednání. Lotyšsko a Litva v této tzv. Lucemburské skupině nebyly. Od té chvíle lze u estonské politické reprezentace sledovat snahy, aby v mezinárodním kontextu bylo Estonsko vnímáno jako severní země. Tato politika kulminovala okolo let 1999 – 2002, lze ji vyzorovat především u tehdejšího estonského premiéra Marta Laara a u ministra zahraničních věcí Toomase Hendrika Ilvese. Jeden z jeho projevů lze považovat za určitý základ při vymezování tezí v politickém procesu redefinice estonské regionální příslušnosti.

V prosinci roku 1999 tehdejší ministr zahraničí a současný prezident Ilves přednesl na půdě švédského Institutu pro mezinárodní vztahy významnou řeč, ve které argumentoval, proč by Estonsko mělo být bráno za součást uskupení takzvaných severovýchodních zemí. Obzvláště mezi léty 1998 a 2002 se Estonsko oficiální i neoficiální cestou snažilo o to, aby nebylo bráno jako post-sovětská země, součást středovýchodní Evropy či Pobaltí, nýbrž jako součást tzv. *Nordic Countries* – severovýchodních zemí. Když byly do přístupových procesů zařazeny i další státy, mezi nimi Lotyšsko a Litva, a když

se vstup do Evropské unie jevil jako definitivní (tedy okolo let 2002 – 2003), nastal v této politice útlum, avšak dodnes je možno pozorovat tendence jak obyvatel Estonska, tak státních představitelů o to identifikovat se a být identifikován jako severská země. Jasným institucionálním znakem severských zemí, jak bude později vysvětleno, je zapojení jednotlivých států do oficiálních politických struktur, tj. do Severské rady (*Nordic Council*) a Severské rady ministrů (*Nordic Council of Ministers*), což se v případě Estonska do současnosti nestalo.

Estonsko je bezesporu u svých severních a západních sousedů atraktivní a kulturně i geograficky blízkou zemí, což lze pozorovat na množství institucí jak mezivládních či mezistátních působících v Estonsku, tak i v rámci Severské rady, nebo třeba na silné ekonomické, kulturní a sociální pomoci a spolupráci mezi Estonskem a zúčastněnými severskými subjekty. Jak je to tedy v tuto chvíli s Estonskem jako severskou zemí? Na následujících řádcích bych se chtěl věnovat především těmto tématům a otázkám:

- Co to vlastně znamená pojem severské země? Jak vznikl, jak se vyvíjel a co dnes představuje? Jaká je realita spolupráce severských zemí a na čem tato spolupráce stojí? Jak se bude do budoucna profilovat?
- Z jakých důvodů vznikla u estonské veřejnosti a především u estonských politiků snaha o definici Estonska jako severské země? Proč usilovali vysocí státní představitelé Estonska o to být vnímáni jako severská země a stát se jejich součástí? Jaká byla a je jejich argumentace?
- Do jaké míry se tyto argumenty shodují s konceptem severských zemí? Jak hodně jsou opodstatněné a reálné? A jak se s konceptem severských zemí shoduje/rozchází estonská realita?
- A konečně, je v současné chvíli prostor pro to, aby se Estonsko opravdu stalo v dohledné době plnohodnotným členem evropského Severu se vším, co k tomu patří, tedy i se zapojením do struktur severské spolupráce na stejné úrovni jako současní členové?

Tato magisterská práce má následující základní tezi:

Estonský národ byl až do konce první světové války bez vlastního státního útvaru. Na území, kde žil, se střídala vláda různých zemí, ať už to bylo Dánsko, Polsko, Švédsko nebo Rusko. Již od středověku byl přítomný důležitý prvek německý v podobě baltoněmecké šlechty a církevních představitelů. Především oni se zasloužili o spuštění národního obrození Estonců, které vedlo k ustavení vlastního národního státu v roce 1920. Za druhé světové války a na dlouhou dobu po jejím skončení se však Estonci dostali do područí Sovětského svazu, kam podle svého chápání i z historických důvodů nepatřili. Cítili se Evropany, nikoliv Sověty. Když dostali v roce 1991 šanci opět mít vlastní stát, vznikla potřeba návratu do Evropy, a to pomocí přistoupení k Evropské unii. V momentě, kdy tato potřeba začala nabývat reálných podob, začali estonští politici prosazovat politiku definování Estonska jako severské země. Severské země jsou v rámci Evropy i samotné EU vnímány velmi pozitivně, jedná se o region s vysokou mírou ekonomické a společenské vyspělosti. Pokud je Estonsko vnímáno jako severská země, je to pádný argument pro rychlé přijetí do evropských struktur. Vyjadřuji dvě základní tvrzení:

1. Snaha politiků o chápání Estonska jako severské země vyvstávala především z potřeby odlišit se od Lotyšska a Litvy a tím pádem urychlit vstup do Evropské unie.
2. Tato politika se mi ovšem jeví jako problematická. Estonsko nelze jednoznačně definovat jako severskou zemi, protože se za severskou zemi z vnitřních i vnějších důvodů považovat spíše nedá.

V následujících kapitolách se budu snažit tuto tezi a tato dvě základní tvrzení podložit. Poukážu na snahy estonských politiků o definici Estonska jako severské země a na jejich argumentaci. Dále se pokusím rozeberu koncept severské země a severské spolupráce, a to z historické i současné perspektivy. Vyjmenuji šest základních faktorů severské země. Následně budu řešit, do jaké míry odpovídají nebo jsou v rozporu s elementy sledovatelnými v Estonsku. Na závěr se vrátím k původní tezi a tvrzením a pokusím se shrnout, do jaké míry se potvrdily či vyvrátily.

Teritoriální vymezení práce ve svém základu vyplývá již z jejího názvu. Má dvě dimenze: dimenzi jednotlivých státních celků (například Estonsko, Švédsko), a dále

dimenzi regionální (ať už region sestávající z jednotlivých státních celků, jako například Pobaltí či severské země, nebo region v rámci vyššího státního celku, například Pobaltí v rámci Sovětského svazu). Vždy je ovšem potřeba mít na zřeteli i časovou linii práce: Estonsko jako samostatný moderní stát neexistovalo před rokem 1920, proto pokud bude řešena například polovina 19. století, bude zde figurovat území obývané Estonci jako region carského Ruska spravovaný místní baltoněmeckou šlechtou. Okrajově budou zmíněny země, které přistoupily do Evropské unie v roce 2004, regionálně potom střední Evropa. Významnější pro téma práce budou Lotyšsko a Litva a regionálně Pobaltí, respektive pobaltské státy. Vzhledem k historické provázanosti i současným vztahům bude zahrnuto Rusko, respektive Sovětský svaz. Z teritoriálního vymezení nejdůležitějšími celky pro téma práce jsou Estonsko a pět severských států: Finsko, Švédsko, Dánsko, Norsko a Island.

Časové vymezení tématu je též poněkud komplikované, a obecně se dá rozdělit na dvě části: část historickou a část současnou. Historická část bude použita především při zkoumání konceptu severských zemí a při porovnávání historického vývoje Estonska s tímto konceptem. Část zaměřující se na současnost potom bude zkoumat vztahy současných severských zemí a Estonska, popřípadě vnitřní politický vývoj Estonska po rozpadu Sovětského svazu. Při historickém pohledu se budu pohybovat na časové ose počínající pozdním středověkem a končící 20. stoletím, s důrazem na druhou polovinu 19. století, období mezi dvěma světovými válkami a období studenovělečného konfliktu. Současnost potom bude řešena zhruba od rozpadu Sovětského svazu až do roku 2010. Klíčové časové období v tomto případě tvoří roky předcházející vstupu Estonska do Evropské unie, tedy zhruba léta 1997 – 2003.

Literatury a obecně zdrojů k tomuto tématu je poměrně dostatečné množství. Ve své práci používám několik typů zdrojů.

Nejprve přiblížím sekundární literaturu a zdroje. Z důvodu potřeby teoretického ukotvení jsou to odborné publikace tématicky zaměřené na politickou geografii, teorie regionalismu a národních identit, konkrétně například Úvod do studia politických věd nebo Evropu regionů Ladislava Cabady a kolektivu. Dále odborné monografie zabývající se konkrétním tématem, ať už obecnějšího historického charakteru (Dějiny pobaltských zemí, Dějiny Finska) nebo konkrétních studií v rámci tématu této práce (výborná kompilace *Bordering the Baltic: Scandinavian Boundary – Drawing Processes*, Pobaltská regionální spolupráce od dr. Iivi Zájedové, kterou používám především jako dobrý zdroj propojující teorii – regionalismus, regionální identita –

s realitou pobaltského prostoru). Z těchto publikací též čerpám zdroje do teoretické části práce. Na téma Estonska jako severské země jsem doposud nenašel žádnou monografii, takže druhým používaným typem literatury jsou články či příspěvky v odborných časopisech (za všechny výše uvedený článek Mikko Lagerspetze *How Many Nordic Countries?*). Takové zdroje používám též při řešení konceptu severské identity a severských zemí, kde je mnoho dostupných článků. Je na místě podotknout, že mnoho teoretických konceptů a náhledů se nachází v používaných zdrojích, které pojednávají především o konkrétním tématu, avšak teoretický rámec regionalismu či identity mají v sobě zahrnutý.

Primární zdroje jsou též důležitou součástí této diplomní práce, především v tématu řešícím snahy estonských představitelů definovat zemi jako severský stát a v tématu severské spolupráce. Zde využívám výborně dostupné zdroje z webových stránek estonských institucí, především ministerstva zahraničí. Nemohu opomenout též kvalitně zpracované oficiální stránky severské spolupráce a Severské rady www.norden.org. Je na nich dostupná celá řada oficiálních dokumentů, prohlášení či akčních plánů, neméně důležité jsou ovšem jejich části věnující se historii severského regionu a vývoji severské spolupráce.

Posledním okruhem zdrojů jsou statistické údaje. Využívám především instituce Evropské unie jako Eurostat, Evropský parlament a Komise EU, dále potom Estonský statistický úřad. Všechny dostupné informace lze pohodlně čerpat pomocí internetu.

2. Teoretický přehled

2.1. Regionalismus, regionální identita

Stěžejní témata práce se zaobírají koncepty a vnímáními, která jsou dobře rozpracována a ukotvena v rámci vědních teorií. Na tomto místě bych rád nastínil teoretický rámec, ke kterému dále přiřadím praktický rámec, ve kterém se diplomová práce pohybuje.

Problematika regionu, regionální identity či regionální dimenze je v rámci vědeckého výzkumu řešena ve spolupráci dvou vědních oborů: politologickém a geografickém, pod společným pojmem politická geografie. Pro teoretický a obecný úvod do definice politické geografie a regionu zde uvádím definice M. Romancova v rámci odborné publikace *Úvod do studia politických věd*.

Politická geografie je chápána obecně jako obor, který se v širokém záběru zabývá procesy, jež vytvářejí národy a státy ve vazbě na geografické prostředí. Má multidisciplinární charakter, je především součástí sociální geografie, politologie a mezinárodních vztahů. Pro politickou geografii je prioritní teritorium, v omezenějším rozsahu se věnuje činnosti aktérů, kteří v rámci zkoumaného prostoru působí. Těmito aktéry jsou především národy a jejich specifické instituce a organizace, které si pro tyto účely vytvořily.²

Politická geografie využívá v jistých zkoumáních shora metody, které umožňují obejít vliv politické hranice jednoho státu, a to formou vytyčení hranic vlastních. Takto vzniklé teritoriální jednotky potom označuje jako regiony. Z důvodu preference vymezování hranic prostorovou diferencí především geografové rozlišují tři základní typy politických regionů, které se liší svojí velikostí:

- Makroregion či panregion
- Transnacionální region
- Transhraniční region

Makroregion zahrnuje největší geografický prostor, od ostatních je odlišen kulturně-civilizačními prvky (např. Latinská Amerika, subsaharská Afrika, Evropa).

---

² Michael Romancov, „Politická geografie a geopolitika“, in *Úvod do studia politické vědy*, ed. L. Cabada, M. Kubát a kol. (Praha: Eurolex Bohemia, 2004), str. 404 – 405.

Transnacionální region obsahuje integrující prvky na bázi politických a kulturně-historických faktorů. Evropu lze tedy chápat jako seskupení transnacionálních regionů; některé státní útvary nezohledňují prostor transnacionálních regionů, proto mohou být některé státy zařazeny do více transnacionálních regionů zároveň (v rámci tématu typickým příkladem Sovětský svaz, pozn. autora). Transhraniční region je potom takový region, který nerespektuje státní hranice a spojuje hraniční oblasti alespoň dvou států v jednotící politický region.³ Jak vyplývá z výše popsaného, tato diplomní práce se zabývá především druhým typem regionu, a to typem transnacionálním. Region severovýchodních zemí je dle mého názoru, jak bude i dále argumentováno, typickým příkladem transnacionálního regionu.

Politolog Ladislav Cabada ve svém úvodu k publikaci *Evropa regionů* uvádí pojem region více z politologického hlediska. Cílem spoluautorů této publikace je „představit vybrané teoretické přístupy k regionům, resp. regionalismu zejména s ohledem na problematiku evropského regionalismu“. Zároveň ale předesílá, že definic regionu, resp. teoretických přístupů k regionům a regionalismu je v soudobých politických vědách takové množství, že se v rámci nich musí přiklonit pouze k určité skupině.⁴ Cabada dále rozděluje teorie regionalismu na tzv. starý a nový regionalismus. Starý, který v rámci evropského kontextu vychází především z reflexe druhé světové války a poválečných integračních snah, je v dnešní době poněkud překonán. Nový regionalismus oproti starému překonává tzv. státocentrismus daný studenou válkou a primárně usiluje o zachycení regionalizace jako dynamického procesu, který v sobě nese potřebu tendence aktérů a procesů uvnitř dané jednotky utvářet onu jako specifický region. Autor na základě svého výzkumu uvádí škálu pěti kategorií regionu:

1. region jako geografická jednotka;
2. region jako sociální systém, který v sobě zahrnuje translokální a transnacionální vztahy aktérů; tyto vztahy potom generují bezpečnostní závislost jednoho aktéra od druhého;
3. region zaměřující se na spolupráci v hospodářské, vojenské, politické a sociální oblasti;

³ Michael Romancov, „Politická geografie a geopolitika“, str. 418 – 419.

⁴ Ladislav Cabada, „Úvodem. Možnosti a limity výzkumu evropského regionalismu“, in *Evropa regionů*, ed. Ladislav Cabada et al. (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009), str. 5.

4. region jako občanská společnost, usilující a podporující sociální komunikaci a sdílené hodnoty;
5. region jako kolektivní či mezinárodní aktér se specifickou identitou, kapacitami ke konání, určitým stupněm legitimacy a strukturami rozhodování.⁵

Cabada dále cituje jednoho z tvůrců tohoto modelu, podle nějž tento představuje postupný proces vývoje a předpokládá přesuny pravomocí z národní/státní úrovně. Pro tento přesun jsou možné dva směry vývoje: buďto půjde směrem nadnárodním, nebo subnárodním.⁶ Pokud opět ukotvím vlastní percepce vývoje severských zemí v rámci tohoto konceptu, potom spatřuji jasnou linii vývoje severského regionu v dimenzi jdoucí od první kategorie až po pátou, přičemž jednotlivé kategorie zhruba odpovídají časové lince vývoje severského regionu (s přihlédnutím na lokální historický vývoj, který je v rámci severských zemí důležitý); navíc všech pět kategorií lze dnes označit za součinitele severské regionální dimenze. Ještě na tomto místě uvedu, že vývoj severského regionálního konceptu vnímám ve směru nadnárodním.

Nakonec zde uvedu teoretický rámec publikace Iivi Zájedové *Pobaltská regionální spolupráce*, která pojednává o konkrétním regionu týkajícím se i Estonska. V práci lze nalézt obecné definice regionu, které se většinou shodují s výše uvedenými koncepty. Autorka vedle toho logicky zasazuje teoretickou část do celkového rámce své práce, a ta se týká regionu Pobaltí. Pominu-li základní rozpor, tedy příslušnost Estonska v rámci pobaltského nebo severského regionu, lze v teoretickém úvodu ovlivněném tématem práce nalézt některé aspekty, které lze vztáhnout i na region severských zemí. Vyzdvihnu zde pojetí regionu v rámci regionální identity, nehledě na dosah týkající se Estonska.

U regionální identity je vhodné zdůraznit, že regionů je mnoho a jsou velmi rozmanité. Každá regionální identita je na tomto základě individuální. Proces utváření identity je ovlivňován různorodým a dynamickým souborem skutečností, které jsou mimo jiné závislé na nutnosti dotčených skupin lidí vzdát se určité části svébytnosti z důvodu akceptace potřeby unifikace s většinovým (zde nadnárodním, pozn. autora) společenstvím. Pro malé národy mající obavy z otázek bezpečnosti je potřeba ztotožnění se silnějšími národy, respektive uskupeními, důležitější než

⁵ Ladislav Cabada, „Úvodem. Možnosti a limity výzkumu evropského regionalismu“, str. 8.

⁶ Tamtéž.

zachování vlastní výjimečnosti.⁷ Ačkoliv autorka pracuje ve své práci především s regionem pobaltských zemí tvořeným Litvou, Lotyšskem a Estonskem, tato definice je dle mého názoru uplatnitelná i na národy evropského Severu, geograficky rozsáhlého, avšak počtem obyvatel spíše menšího.

---

⁷ Iivi Zájedová, *Pobaltská regionální spolupráce* (Praha: Univerzita Karlova, 2006), str. 20 – 21.

3. Estonská argumentace pro sounáležitost se severskými zeměmi

3.1. Obnovení nezávislosti a možnost vstupu do EU

Estonsko a Estonci se už od druhé poloviny devatenáctého století snažili o završení národního uvědomění vytvořením vlastního národního státu. To se jim povedlo na sklonku první světové války, kdy se dokázali vymanit z vlivu Ruska oslabeného občanskou válkou a nástupem bolševiků k moci. Mladý stát však neměl dlouhého trvání, po tajné dohodě Sovětského svazu s nacistickým Německem (pakt Molotov – Ribbentrop) bylo v červnu roku 1940 obsazeno sovětským vojskem. Po krátké periodě německé okupace se země opět dostala pod sovětskou vládu v roce 1944, a tato situace trvala de facto až do srpna 1991, kdy Estonsko vyhlásilo plnou nezávislost na SSSR.⁸

Velmi záhy po znovuoobnovení nezávislosti se mezi politiky i odborníky rozvinula debata o budoucím směřování Estonska, o jeho ekonomické, politické a společenské transformaci i o jeho pozici v Evropě zbavené železné opony. S tím souvisela i redefinice regionální identity. Už v rámci Sovětského svazu se Estonsko řadilo k pobaltským státům, i vzhledem k vazbám uvnitř regionu daným příslušností k jednomu obřímu celku. I když i dnes je především vně regionu pojem Pobaltí udržován, záhy po obnovení nezávislosti všech tří republik se jejich regionální vztahy začaly rozvolňovat. Estonsko bylo tím, kdo se začal o mnoho víc soustřeďovat na sever a západ, nežli na jih ke svým bývalým „bratřům“ v rámci SSSR.⁹

Tento proces lze dokumentovat již v polovině 90. let minulého století. Například celé jedno speciální vydání odborného periodika *Nationalities Paper* z Centra pro výzkum národností postkomunistické Evropy byl věnován soudobému Estonsku, jeho obecné transformaci, ale i budoucímu směřování a regionálnímu ukotvení. Zde v úvodním článku například autor Rein Ruutsoo z estonské Akademie věd zdůrazňoval, jak je pobaltská identita v Estonsku značně slabá a jak se země od znovuzískání nezávislosti zaměřuje na severské, resp. skandinávské země. Už zde, v roce 1994, lze sledovat argumenty jako propojení Estonska se Skandinávií pomocí jasných a viditelných historických sympatií, společného etnického původu Estonců a Finů,

⁸ Pro přehled zmíněných událostí viz např. Luboš Švec, Vladimír Macura a Pavel Štol, *Dějiny pobaltských zemí* (Praha: Nakladatelství LN, 1996), str. 379, 381.

⁹ L. Švec, *Dějiny pobaltských zemí*, str. 271.

argumenty o ekonomické orientaci na Švédsko a Finsko či sledování finských televizních kanálů Estonci. Nicméně, jak dále tvrdí Ruutsoo, budoucnost Estonska spočívá především v integraci do společných evropských struktur, aby země nezůstala na periferii tak, jako zůstala mezi dvěma světovými válkami. A hlavním úkolem pro nejbližší roky měla být koncentrace Estonců na vybudování vlastní pozice v sjednocující se Evropě a na vyjasnění estonské regionální příslušnosti a na roli Estonska v jejím rámci.¹⁰

Vlastní redefinice regionální identity určitě byla důležitým procesem v Estonsku, avšak reálně mnohem důležitější bylo, jak se i vyjádřil výše citovaný autor, připojení Estonska k evropským strukturám, především k Evropské unii. Již na Kodaňském summitu v červnu 1993 byla vyjádřena snaha EU i zainteresovaných přidružených zemí o přijetí těchto států střední a východní Evropy do EU. Estonsko do tohoto prohlášení bylo též zařazeno. Byla nastavena hlavní kritéria, které tyto státy musí splňovat, pokud se chtějí připojit k Unii. V nejširším pojetí zněla takto:

- Kandidátská země musí dosáhnout stability institucí zaručujících demokracii, právní stát, lidská práva a respektování a ochranu menšin;
- V kandidátské zemi musí existovat fungující tržní hospodářství, stejně jako schopnost vypořádat se s konkurenčním tlakem a tržní silou v rámci Unie;
- Schopnost převzít závazky vyplývající z členství, včetně dodržování cílů politické, hospodářské a měnové unie.¹¹

Estonská politická elita se už od znovuzískání nezávislosti aktivně snažila zapojit se do evropských politických struktur i severoatlantického bezpečnostního prostoru. Proto plnění požadavků ze stran Evropské unie bylo v devadesátých letech stěžejní. Estonci chtěli být těmi nejlepšími žáky ze „třídy“ přistupujících států, dle mého názoru i proto, aby obhájili a argumentačně posílili svoji snahu o vyvázání se z pozice východoevropské, pobaltské či dokonce postsovětské země. Sám hodnotící názor Evropské komise z července 1997, na který zde v této části odkazuji, pozitivně zohledňoval enormní snahu Estonců, a toto oficiální stanovisko dokonce cituje

¹⁰ Rein Ruutsoo, „Introduction: Estonia on the Border of Two Civilizations“, *Nationalities Papers* 23, č. 1 (jaro 1995), str. 15.

¹¹ „Opinion on Estonia's Application for Membership of the EU“, Brusel: Evropská komise, 15.7.1997, str. 6. Dostupné online z <http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/estonia/es-op_en.pdf>. Citováno 11.5.2012.

tehdejšího ministerského předsedu Estonska Lennarta Meriho. Ten na jaře roku 1997 představil na půdě francouzského Institutu zahraničních vztahů Estonsko v dimenzi přistoupení k EU takto:

„Jakmile Evropská unie nastavila žadatelům o členství jasně určený práh, je v zájmu Estonska, stejně jako jakékoliv jiné evropské země, splnit tato kritéria ve všech ohledech. Nepotřebujeme ústupky, které by rozmělnily podstatu Unie a udělaly by z ní organizaci podobnou mnoha bezmocným světovým organizacím.

I přes pachutí krve v ústech Estonsko již splňuje mnoho legislativních a ekonomických požadavků stanovených Evropskou komisí. Podle hodnocení EBRD (Evropské banky pro obnovu a rozvoj, pozn. aut.) je Estonsko jedním z nejrychlejších a nejúspěšnějších reformátorů mezi postkomunistickými státy... A to nejsou jen ekonomická kritéria, o čem hovořím. Nyní, v roce 1997, se v Estonsku můžeme opět těšit z oné sladké výsady, která nám byla po tak dlouhou dobu odpírána: můžeme žít v otevřené společnosti, ve které je ústavně zaručena svoboda, kde armáda je striktně pod civilní kontrolou a kde je prosperující životaschopný nevládní sektor. Demokracie v Estonsku funguje.“¹²

Estonsko započalo formální proces přístupových jednání 31. března 1998 a bylo zařazeno k zemím první vlny rozšíření, tzv. Lucemburské skupiny (podle usnesení Lucemburského summitu ze závěru roku 1997), vedle Polska, Maďarska, Slovinska, České republiky a Kypru.¹³ Fakt, že se Estonsko jako jediné z pobaltských států dostalo do této elitní první skupiny zemí usilujících o vstup do Evropské unie, byl pro estonské politiky velmi významný. Vedle dílčích hodnocení Evropské komise byl toto jasný důkaz a argument hovořící o odlišnosti Estonska od Lotyšska a Litvy; Estonsko bylo jednoduše úspěšnější v procesu transformace na moderní evropský demokratický stát. Bylo nadále na místě pro estonské představitele podporovat pobaltskou regionální identitu, do které patří Estonsko?

3.2. Politické akce 1998 – 2002

Důležitým mezníkem, který spustil snahu estonských představitelů o zahraniční redefinici regionálního vnímání Estonska, se zdá být výsledek Helsinského summitu EU v prosinci 1999, ve kterém bylo na základě pozitivního vývoje jasně vyjádřeno otevření

¹² „Opinion on Estonia's Application for Membership of the EU“, str. 8.

¹³ „Estonian Ministry of Foreign Affairs Yearbook 2000“, část „Estonia and the European Union“, Estonian Ministry of Foreign Affairs, 2001. Dostupné online z <<http://www.vm.ee/?q=en/node/4040>>. Citováno 13.5.2012.

přístupových jednání i s dalšími státy střední a východní Evropy včetně Lotyšska a Litvy.¹⁴ Dle mého názoru ne náhodou tehdejší ministr zahraničí Estonska Toomas Hendrik Ilves jen o několik dní později, konkrétně 14. prosince 1999, vystoupil na půdě švédského Institutu pro mezinárodní vztahy se svým proslovem, ve kterém vyslovil základní argumenty, proč Estonsko považovat za severskou zemi, a co ho k tomu vede.¹⁵ Tento proslov je běžně dostupný v anglické mutaci na stránkách estonského Ministerstva zahraničních věcí pod sekci „proslovy“; vzhledem k jeho dostupnosti a vzhledem k tomu, že se jedná o oficiální dokument tehdejšího ministra zahraničí, ho lze považovat za tehdejší politické stanovisko estonské vlády. Nutno dodat, že T. Ilves se stal v roce 2006 prezidentem Estonské republiky a svůj post obhájil i v roce 2011, čili je i dnes jedním z vrcholných politických představitelů Estonska. Proslov má příznačný název – *Estonsko jako severská země*. Pojd' me se nyní podívat na jeho hlavní teze.

Estonsko, stejně jako další státy středovýchodní Evropy, podstoupily radikální a ve světovém měřítku velmi úspěšnou transformaci vedoucí k demokratické společnosti a tržnímu hospodářství západního střihu. Toto je ovšem velmi často ignorováno, a Ilves pomocí několika příkladů říká, že dnes dochází k podceňování a jistému zesměšňování států bývalého sovětského bloku. Estonsko s tímto přístupem mnoho dělat nemůže a Ilves zmiňuje, že to snadno může mít neblahý vliv na pocity a smýšlení východoevropanů, ve světle rozšiřující se Evropské unie se potom toto smýšlení a tyto pocity mohou přenést i na západ, což by byl jistě špatný vývoj. Ilves však chce dát alternativu, a to změnit přístup Západu k Východu skrze jinou formu „škatulkování“ jednotlivých států. A jako příklad si vezme Estonsko. Estonsko, stejně jako severské státy a Spojené království, je tzv. *Yule land*. Yule lands jsou země, které sdílejí stejný koncept oslavy zimního slunovratu a Vánoc. Základním důkazem je slovo *yule* (zde v anglické podobě), které se v různých svých mutacích pro tyto svátky objevuje ve všech zmiňovaných zemích. Yule lands jsou národy racionální, tvrdohlavé, logicky uvažující, neemocionální, pilné, ve svém projevu „suchopárné“. Oproti tomu další pobaltské země či Rusko mají každý svůj vlastní název pro svátky vánoční, své severní (popř. západní) sousedy berou jako příliš zamračené, tiché, bez emocí, mnoho pracující. Yule lands jsou státy bohaté, progresivní, nejvíce používající moderní technologie jako

¹⁴ „Helsinki European Council 10 and 11 December 1999. Presidency Conclusion“, část první, „Preparing for Enlargement“. Evropský parlament, 1999. Dostupné online z <http://www.europarl.europa.eu/summits/hell_en.htm>. Citováno 12.5.2012.

¹⁵ Celá řeč je dostupná na stránkách estonského ministerstva zahraničí; viz Toomas H. Ilves, „Estonia as a Nordic Country“, Estonian Ministry of Foreign Affairs, 1999. Dostupné online z <<http://www.vm.ee/?q=et/node/3489>>, citováno 12.5.2012.

jsou počítače, internet, mobilní telefony. To vše platí i pro Estonsko, vyjma snad bohatství, ke kterému má ovšem estonská ekonomika velmi slibně nakročeno. Jsou to státy s velmi nízkou korupcí a s progresivními ženskými právy a silnou pozicí žen v politice a státní administrativě – a opět dává příklad, kdy Estonsko toto splňuje taktéž – zde konkrétně v diplomatických sférách, kdy čtvrtina zahraničních ambasadorů Estonska jsou ženy. Nemohu nezmínit jeden argument, bohužel mnoho nerozvinutý: a to je tvrzení, že Estonsko nemá národnostní konflikty, které se ovšem dají údajně najít i ve Skandinávii; zmiňuje to především kvůli pozornosti OBSE vůči Estonsku, která byla primárně zaměřena na stav ruské minority, podle Ilvese ale měla spíš ekonomické důvody. A jako poslední argument udává, že v Estonsku většina zahraničních investic a obchodní výměny probíhá právě se severskými zeměmi a Velkou Británií, a to z jednoduchého důvodu: oni si navzájem jednoduše rozumí a umí spolu „dělat byznys“, protože k sobě mají kulturně velmi blízko. Estonsko by zkrátka mohlo být jednoduše zařazeno mezi severské země, a mělo by tomu tak být, aby nedošlo k pokřivení sebevědomí a špatným pocitům Estonců vůči sobě samým i vůči západu.

Vedle této iniciační snahy a nastolení hlavních tezí problematiky Estonska jako severské země vznikaly za vlády Marta Laara (1998 – 2002) další oficiální iniciativy, jak (si) zdůvodnit přidružení Estonska k severským zemím. Byla to například vládními činiteli vytvořená diskuze o redefinici Finska v období okolo druhé světové války ze země pobaltské na zemi severskou s důrazem na to, jak byla úspěšná a jak se vnímání identity uvnitř státu/národa i zvenčí může měnit.¹⁶ Jako konkrétní argument opět zmíním jeden z proslovů tehdejšího ministra zahraničí Ilvese, na nějž mě přivedl článek Mikky Lagerspetze. Ministr Ilves v lednu roku 1998 podnikl oficiální návštěvu Kypru – malé země na pomezí Evropy a Blízkého východu, navíc rozdělené politickými a národnostními konflikty na dva celky. Ilves tentokrát opomíjel prosazování konceptu Estonska jako severské země, nicméně tématu se nevyhnul, konkrétně při srovnání meziválečného Estonska a Finska v dimenzích regionální příslušnosti. Dle něj měly Finsko a Estonsko srovnatelnou úroveň vyspělosti a společenského vývoje, a pouze odlišná zahraničněpolitická situace vedla k tomu, že Finsko dokázalo redefinovat svoji regionální příslušnost od nefunkčního konceptu pobaltského, kam na počátku 20. let

---

¹⁶ M. Lagerspetz, „*How Many Nordic Countries?*“, str. 54.

patřilo spolu s Estonskem, Lotyšskem a Litvou, na koncept severský, ke kterému se během meziválečných a poválečných let připojilo.¹⁷

V obecnější rovině politických činů lze dále uvést zájem kabinetu M. Laara v otázce, jak stát, v rámci regionální příslušnosti, může sám sebe definovat ve smyslu oficiálních symbolů. Byl založen think-tank intelektuálů a přizvána PR agentura na vytvoření konceptu prezentace země na mezinárodní úrovni. Okolo roku 2001 potom v Estonsku docházelo k zajímavým a někdy i úsměvným situacím, kdy např. v diskuzi proběhnuvší v tisku se řešilo jméno Estonska v angličtině (Estonia), což prý připomíná státy jako Makedonie, Albánie, Arménie, Gambie apod. a vrhá to na Estonsko negativní světlo.¹⁸ Státní vlajka také nešla pozornosti, byly předkládány návrhy (stejně jako se to ovšem dělo již v meziválečných letech) na změnu podoby vlajky ze tří horizontálních pruhů jiných barev na vlajku typu „severský kříž“ (jako mají Dánsko, Norsko, Švédsko) s odpovídajícími barvami. Dle oficiálních vyjádření může stávající estonská vlajka například v Itálii vyvolávat pocit, že se jedná o nějakou východoevropskou či dokonce asijskou zemi, zemi v područí Ruska. Všechny tyto iniciativy vzaly za své, resp. utichly poté, co Mart Laar oznámil svoji rezignaci na sklonku roku 2001 kvůli zásadním neshodám mezi hlavními koaličními stranami v parlamentu. V lednu roku 2002 byl jmenován nový vládní kabinet a od snah změnit oficiální státní symboly sešlo. Jak říká M. Lagerspetz, všechny tyto snahy a diskuze zajímavě ilustrovaly fakt, že Estonsko a Estonci mají potřebu se definovat jako severská a západní země, a navíc že cesta, jak toho dosáhnout, jde především skrze symboly a PR činnost země než skrze reflexi a respektování společenské reality.¹⁹

3.3. Percepce argumentace estonských politiků a další vývoj

Výše jsem vyjmenoval několik kroků, které byly především mezi léty 1998 až 2002 používány estonskou politickou reprezentací při cílené snaze redefinovat navenek regionální příslušnost Estonska. Nyní shrnu používané argumenty, proč by Estonsko mělo být bráno za severskou zemi.

¹⁷ Toomas H. Ilves, „*Estonia's Return to Europe*“, Estonian Ministry of Foreign Affairs, 1998. Dostupné online z <<http://www.vm.ee/?q=en/node/3520>>. Citováno 12.5.2012.

¹⁸ M. Lagerspetz: *How Many Nordic Countries?*, str. 54.

¹⁹ Tamtéž, str. 55.

- Myšlením a projevy společnosti si je Estonsko velmi blízké s ostatními severskými zeměmi a se Spojeným Královstvím, projevuje se to například na slovně stejném označení svátků zimního slunovratu (a Vánoc). Estonci si s ostatními dobře rozumí, a proto jsou spolu tyto státy ekonomicky provázány.
- Estonsko je stejně jako státy severu progresivní co se moderních technologií a jejich používání týče.
- Estonsko má stejně jako další severské země nízkou úroveň korupce.
- Estonsko se snaží mít progresivní a vyspělou politiku v otázce „gender“.
- Estonci se svojí pílí a přístupem shodným s přístupem severských národů rychle dosahují vyššího a vyššího bohatství a stupně ekonomického vývoje, takže se velmi rychle přibližují severským zemím.
- Finsko v meziválečné době bylo bráno (a chápalo se) jako pobaltská země, avšak během třicátých let tento koncept změnilo a vytvořilo identitu severské země, což bylo i akceptováno v zahraničí.

Je na místě podotknout, že všechny tyto kroky byly podnikány v době, která předcházela vstupu Estonska do Evropské unie. Na základě studia pramenů, především ze stránek ministerstva zahraničních věcí, jsem došel k názoru, že tento silný akcent na redefinici regionální příslušnosti Estonska k severským zemím pominul po přistoupení země k Evropské unii v roce 2004. Pro uvedení příkladu: už v roce 2004 lze tento posun sledovat v příspěvku Riiny Kionky, tajemnice pro evropské záležitosti na ministerstvu zahraničí, který se týkal identity nově přistoupivších a malých členů právě rozšířené EU.²⁰ Dále je toto možno ilustrovat na projevu nového estonského ministra zahraničních věcí Urmase Paeta, dosazeného na tento post po obměně vlády na počátku roku 2005, při příležitosti společného zasedání Severské rady a Baltského shromáždění v dubnu 2005; v rámci proslovu před účastníky tohoto zasedání už jasně rozlišuje mezi severskými zeměmi a pobaltskými zeměmi, kam zařazuje i Estonsko.²¹

²⁰ Viz např. Riina Kionka, „*On Europe, legitimacy and identity*“, in „*Estonian Ministry of Foreign Affairs Yearbook 2004*“, Estonian Ministry of Foreign Affairs, 2004. Dostupné online z <http://web-static.vm.ee/static/failid/407/Europe_legitimacy_identity.pdf>, citováno 12.5.2012

²¹ „*Address by Foreign Minister Urmase Paet to the Joint Session of the Baltic Assembly and the Nordic Council*“, Estonian Ministry of Foreign Affairs, 2005. Dostupné online z <<http://www.vm.ee/?q=en/node/3485>>. Citováno 11.5.2012.

Kroky estonských politiků v určité době, v tomto případě v době předcházející vstupu země do Evropské unie, by mohly být brány za ryze účelové s jedním politickým cílem – odlišit se od sousedních kandidátských zemí, které nesplňovaly přístupová kritéria takovým tempem a tak dobře jako Estonsko; tedy jinými slovy mít před těmito státy navrch a mít reálnější šanci do EU vstoupit. Na druhou stranu, i po vstupu do Evropské unie lze v Estonsku vysledovat tendence k přiřazování Estonska k severským zemím. Uvedu příklad z nedávné minulosti. V roce 2011 Estonsko předsedalo kooperativnímu orgánu pobaltských zemí, tzv. Baltskému shromáždění (*Baltic Assembly*). Tehdejší předseda shromáždění, estonský politik, mimo jiné ministr zahraničních věcí v letech 1992 – 1994, Trivimi Velliste, uvedl v únoru 2011 při zasedání týkajícího se zahraniční politiky v reflexi na odmítavé stanovisko bývalého lotyšského prezidenta a dodnes vlivného politika Guntise Ulmanise ohledně snahy estonských politiků regionálně odlišit Estonsko od Lotyšska, že téma Estonska jako severské země, konceptu prosazovaného estonskými politiky, by nemělo vnášet neshody do vztahů Estonska a Lotyšska. Argumentační důvod? Estonsko z historického hlediska spadá do stejného kulturního okruhu jako Lotyšsko, a to v návaznosti patří do stejného kulturního okruhu jako Litva díky sdílenému lingvistickému prostředí. Vnitřní vymezování se Estonska jako severské země by dle Vellisteho nemělo bránit spolupráci pobaltských zemí, ani urážet představitele Lotyšska nebo Litvy. Podle něj jsou oba koncepty obhajitelné a nejsou v rozporu.²² Je potřeba brát v úvahu, že tento argument byl vysloven oficiálním estonským představitelem na mezinárodní úrovni; do jaké míry je taková vágní argumentace obhajitelná, navíc v roce 2011, nechávám na čtenáři.

Není cílem této práce zkoumat regionální identitu celého estonského národa, neboť řešenou problematikou jsou z estonského hlediska politické snahy a kroky v určitém časově ohraničeném úseku. Okrajově a na závěr této kapitoly bych ovšem chtěl zmínit, že otázka regionální definice Estonců se netýká pouze politické elity, ale prostupuje i skrze média do veřejné debaty. Je Estonsko severská země? Jaké jsou parametry, které Estonce řadí mezi severské země? A které by v rámci této problematiky estonská společnost měla brát v potaz? Už jen povrchní pohled do estonské mediální sféry ukazuje, že téma Estonska jako severské země se netýká pouze politiků a jejich potřeby definovat svoji zemi navenek, protože je to prostředek

---

²² „Velliste: Baltic, Nordic Integration Must Continue“, Estonian Public Broadcasting, 9.2.2011. Dostupné online z <<http://news.err.ee/Politics/2877f360-ca35-433b-b5a7-6f889e3e34f0>>. Citováno 12.5.2012.

k dosažení určitých cílů. Výše zmiňované iniciativy by mohly působit jako prvoplánové, avšak nevznikly by, kdyby neexistovala širší debata v rámci celé estonské společnosti.²³ Jak dokládá známý estonsko-americký specialista na Estonsko Toivo U. Raun ve svém článku z roku 2009, v uplynulých dvaceti letech byla pro Estonce nejproduktivnější identita regionální, především kvůli otevření hranic a možnosti volného pohybu. Vztah k Finsku je pro Estonce nejdůležitějším už po celou moderní dobu. Vztah ke Švédsku má též speciální místo, především kvůli historické periodě, kdy bylo estonské území pod nadvládou Švédského království. Dodnes to Estoncům mimo jiné připomíná nejstarší univerzita v Pobaltí – Tartuská univerzita. Ovšem Raun zmiňuje i vztah k sousedům směrem na jih – ty dle autora nikdy nebyly lepší, i když toto spojení postrádá lingvistickou a kulturní blízkost té finské.²⁴

V takovém prostředí je na jednu stranu logické, že se politici mohou snažit definovat svoji zemi navenek jako součást regionu, který je minimálně na evropské úrovni jedním z nejvyspělejších. Mají k tomu argumenty i opodstatnění. Dovolím si nyní malou nekorektnost, osobní názor: zahraniční investor či turista ze západu by byli pravděpodobně mile překvapeni, kdyby přijeli (investovat) do východní Evropy či postsovětské země a ve skutečnosti by situace v dané zemi byla lepší, než jakou očekávali dle zaběhnutých stereotypů. To je sice hezké, ale pro estonské politiky poněkud nešťastné – může to být důvod, proč do země cestuje méně turistů a nemá takový příliv zahraničních investic na takovém stupni vyspělosti. Oproti tomu severská země znamená jistý stupeň elitnosti, vyspělosti, sociálního kapitálu. Takový „brand“ přitáhne pravděpodobně mnohem více turistů a investorů. Vyvstává otázka, co je lepší – být mile překvapen z lepší reality v očekávání horšího, nebo obráceně, cítit se rozčarován a obelhán, protože očekávání nebyla zcela naplněna?

---

²³ Jako argument zde uvádím vybrané články dvou předních estonských médií na toto téma, konkrétně za prvé druhého nejčtenějšího estonského deníku, bulvárního *Õhtuleht* (Večerník), viz B. Forssman, „*Kas Eesti ikka on Põhjamaa?*“, AS SL *Õhtuleht*, 29.3.2010. Dostupné online z <<http://www.oh tuleht.ee/372404>>, citováno 11.5.2012; a za druhé Estonské veřejnoprávní rozhlasové a televizní společnosti (*Eesti Rahvusringhääling*, anglicky Estonian Public Broadcasting), viz J. Bult, „*The Perfect Chance to Become More Nordic*“, Estonian Public Broadcasting, 5.8.2011. Dostupné online z <<http://news.err.ee/Opinion/e5de20a1-9eec-4688-85b4-9b5ba78c0d1c>>, citováno 12.5.2012.

²⁴ Toivo U. Raun, „Estonia after 1991: Identity and Integration“, *East European Politics and Societies* 23, č. 4 (podzim 2009): str. 529, <http://eep.sagepub.com> (staženo 29.3.2010).

4. Koncept severské země – vznik, vývoj, současnost

Odborníci zabývající se studiem konstrukce evropského Severu a procesu budování této identity obvykle volí daleko do historie jdoucí přístup. Ten dodává procesům vytváření konstruktů jasné historické a především geografické vymezení. Dnes je běžně známo a obecně uznáváno, že země evropského severu jsou Dánsko, Finsko, Island, Norsko a Švédsko. Takový pohled je možno vystopovat do poloviny 19. století, do doby romantického idealismu podporujícího úspěšně pocit sdílených hodnot a společného kulturního dědictví. Právě během 19. století se v severní Evropě, do té doby zmítané boji o moc a válkami stejně jako jiné části světadílu, zrodila idea budování kooperace a společné politiky namísto neustálých střetů.²⁵ Bylo to mimochodem v době, kdy evropský Sever byl opravdovou chudou periferií Evropy, odkud lidé houfně emigrovali a který již jen vzpomínal na své bývalé úspěchy. O tom však až později.

Hlavní idea *severskosti*, *severské země* a *severské identity* se vyznačuje především dvěma základními elementy: jednak je to myšlenka severské výlučnosti a specifického severského přístupu k životu a světu obecně, což je element tvořící jeden ze základů severské a národní identity zúčastněných států; jednak to je myšlenka severského modelu jakožto konceptu, který se dá kopírovat a implementovat i jinde, tj. je prezentován jako model přinášející modernizaci, prosperitu a vyspělou uvědomělou společnost, model lepší než jiné podobné.²⁶

Jak už bylo naznačeno výše, dnešní severské země se vyznačují sdílením určitých společných hodnot vzniklých ze společného historického a společenského vývoje. Na základě těchto hodnot začaly během 19. a především 20. století úzce spolupracovat a koordinovat určité části svých politik. Lze tedy říci, že *severskost*, *severská země* a *identita* se dnes projevuje z mezinárodně-politického hlediska hlavně na poli *severské spolupráce*. Historický diskurs do jejího vývoje od prvopočátků až dodnes proto dle mého názoru nejlépe osvětlí její dnešní rozsah a význam.

²⁵ Kazimierz Musial, „Reconceptualising nordic identities after 1989“, in *Bordering the Baltic. Scandinavian Boundary-Drawing Processes 1900 – 2000*, ed Madeleine Hurd et al. (Berlin: LIT Verlag Dr. W. Hopf, 2011), str. 109.

²⁶ Christopher S. Browning, „Branding Nordicity: Models, Identity and the Decline of Exeptionalism“, *Cooperation and Conflict* 42, č. 27 (2007), str. 27.

4.1. Historický vývoj

4.1.1. Skandinávská dimenze

Jestliže dnes je koncept spolupráce postaven na dimenzi severské, jeho původ leží v dimenzi „pouze“ skandinávské. Právě odtud vzešla prvotní idea sounáležitosti, a důvody byly především politického charakteru – spojení a jednotná vláda nad územím. Právě sdílené, společné území dnes tvoří jeden z pilířů severské identity.

Nejprve to bylo Dánské království, které ve 12. a 13. století kontrolovalo Dánsko, Norsko a části Švédska a severního Pobaltí. Kalmarská unie v 15. století spojila celou dnešní Skandinávii do jednoho společného soustátí. Po jejím rozpadu její nástupnické státy Švédsko a Dánsko stály proti sobě, a to od časů raného novověku až do začátku 19. století. Dánsko kontrolovalo Norsko, Island, Faerské ostrovy a Grónsko, zatímco Švédsko získalo bývalé dánské oblasti dnešního jižního Švédska, Finsko a větší část Pobaltí.²⁷ Úpadek koncem 18. a na začátku 19. století potom svedl dva dlouholeté protivníky s velmi podobným kulturně-historickým vývojem dohromady, kdy vládnoucí elity, ohrožovány zvenčí Pruskem (později Německem) a Ruskem a zevnitř romantickým nacionalismem unifikovaného skandinávského národa, započaly raději shora opatrnou a postupnou cestu spolupráce a integrace. To však přináší až doba druhé poloviny 19. století.

4.1.2. Dánská hegemonie

Poprvé se dnešní Skandinávie dostala do jedné entity za dob vrcholného středověku za časů tzv. Kalmarské unie, což byl systém personální unie mezi tehdejšími královstvími Dánska, Norska a Švédska mezi 14. a 16. stoletím. Již tehdy v této unii byla zahrnuta území od Grónska, přes Island, Norsko, Dánsko, Švédsko až po dnešní jihozápadní Finsko.

Vznik Kalmarské unie iniciovala tehdejší dánská královna Markéta I. Dánská v roce 1397. Díky rodové politice jejích rodičů a jí samé se v roce 1389 (po porážce švédského krále Alberta Meklenburského místní nobilitou) stalo, že byla dle práva regentkou či královnou všech tří království – dánského, švédského i norského. Vzhledem k tomu, že její syn zemřel v roce 1387 ještě předtím, než dosáhl dospělosti,

---

²⁷ Ola Tunander, „Nordic cooperation“, *ODIN - Information from the government and the ministries*, Ministry of Foreign Affairs, Norway. Dostupné online z <<http://web.archive.org/web/20050312142345/http://odin.dep.no/odin/engelsk/norway/foreign/032005-990418/dok-bn.html>>. Citováno 2.9.2011.

neměla právoplatného dědice. Adoptovala vnuka své sestry, Erika Pomořanského. Po uklidnění situace ve Švédsku měla připravený prostor pro založení personální unie, kde by ona byla regentkou, a po její smrti právě Erik. Interním faktorem byla tedy snaha o udržení moci a kontroly nad de facto celým evropským Severem, externím potom především rostoucí ekonomický a politický vliv Hanzy a německých panství především v Dánsku a Švédsku. V roce 1397 se v jihošvédském městě Kalmar sešel sněm zástupců všech tří království a byla uzavřena tzv. Kalmarská smlouva. Tři království měla společného krále (čili vznikla personální unie). Vnitřní záležitosti jednotlivých království se řešily dle místních zákonů a zvyků (vzhledem k historické a společenské blízkosti poměrně podobných), avšak zahraniční politika byla podřízena králi, byla proto společná. Na sněmu potom byl tehdy patnáctiletý Erik korunován králem všech tří království, avšak Markéta si udržela reálnou moc až do své smrti v roce 1412.

Již při přebírání reálné moci Erikem se projevily problémy a konflikty v budoucnu vedoucí k rozpuštění unie, a to především ze švédské strany (často nespokojenost Švédů s dánskou zahraniční politikou). Vždy při korunovaci nového krále (syna krále předchozího) panovalo jistou dobu určité bezvládní charakterizované mocenskými střety a válkami mezi švédskými a dánskými stavy o nadvládu. V jednom takovém konfliktu došlo roku 1520 k popravě několika desítek švédských šlechticů ve Stockholmu dánským králem Kristiánem II. Povstání v čele s Gustavem Vasou vedlo k vyhlášení nezávislosti Švédska roku 1523 a ke korunovaci Gustava králem Gustavem I. Vasou. Tehdy došlo de facto k rozpuštění Kalmarské unie. Dánsko poté roku 1536 vyhlásilo Norsko za svoji provincii, a až do 19. století se Skandinávie a s ní i evropský Sever rozdělil na dva samostatné státy: Švédské království a Království Dánska a Norska.

4.1.3. Švédská hegemonie

V 17. a 18. století se na evropském Severu projevuje rostoucí regionální síla Švédska a Ruska. Jak bylo zmíněno výše, Švédsko se v první polovině 16. století osamostatňuje a začíná doba, kdy hraje stále důležitější roli v evropské politice. Základy dané Gustavem Vasou, jako například odsunutí ekonomické moci Hanzy, relativní svoboda a volnost poddaných a především přijetí protestantské víry, se začaly projevovat postupně, avšak vytvořily prostor pro budoucí švédské úspěchy. Za Livonských válek, kde Rusko, Polsko, Dánsko-Norsko či Švédsko válčily o upadající a

rozvolněnou Livonskou konfederací, bylo Švédsko schopno získat dnešní severní polovinu Estonska (1561) a udržet si ji na další století a půl. Během třicetileté války došlo k několika švédským intervencím a po jejím skončení bylo Švédsko jednou z největších mocností v Evropě. Ovládalo jak vlastní Švédsko, tak celé Finsko, částečně Karélii, oblasti jižně od Finského zálivu (Ingire a Estonsko), tehdejší Livonsko (tedy v podstatě zbytek zaniklé Livonské konfederace), ale i Brémy nebo Západní Pomořany v Německu. Expanzivní politika 17. století avšak vyžadovala válečná tažení a konflikty v podstatě jakýmkoliv směrem z vlastního Švédska na východ, jih a západ. I přes nesporné úspěchy to znamenalo obrovské výdaje financí i lidských zdrojů, což se odrazilo v postupně slábnoucí výkonnosti ekonomiky i reálné síly. Začátek 18. století potom přináší významný konflikt mezi Švédskem a Ruskem sílícím pod vládou Petra Velikého. Konflikt známý jako Severní válka znamenal obrát v do té doby úspěšné expanzi Švédska, a koalice Ruska, Dánska a Polsko-litevské unie znamenala pro Švédsko ztrátu Ingire, Estonska i Livonska (1721 Nystadský mír s Ruskem).

Do Severní války na počátku 18. století bylo Švédské království regionální mocností určující i hlavní identitu regionu, avšak po porážce Ruskem jeho mezinárodní pozice značně poklesla a tak zvané zlaté švédské časy tímto skončily. Švédsko se geopoliticky propadlo, začalo mít závažné ekonomické problémy, a v severské dimenzi uvolnilo prostor pro expandující Rusko. Nicméně doba švédské expanze znamenala pro připojená území přínos v tom, že na ně byla aplikována pokročilá švédská administrativa a právní systém. Estonské území sice po připojení k Rusku převzalo jeho systém (s určitými odlišnostmi danými stavovskou autonomií místní baltoněmecké šlechty), ale například byla tehdy, v roce 1632, založena Tartuská univerzita, v této oblasti první instituce vysokého vzdělání.

4.1.4. 19. století: úpadek a idea skandinavismu

Další změny v oblasti přišly s napoleonskými válkami – Rusko si připojilo Finsko (pro budoucí vývoj Finska v otázce severských zemí poměrně důležitý mezník) od skomírajícího Švédska, v roce 1814 taktéž oslabené Dánsko je nuceno vzdát se osamostatňujícího se Norska, které, slabé získat úplnou nezávislost, bylo nuceno se spojit se Švédskem personální unií. V moderní době je to moment, od kterého se k sobě skandinávské státy začnou čím dál více přibližovat, a také moment, od kterého již nebudou řešit svoje případné konflikty ozbrojeným způsobem. Během 19. století,

především od jeho 50. let, probíhalo v regionu Skandinávie politické hnutí usilující o unifikaci skandinávského prostoru, tedy jakýsi prekurzor severské spolupráce 20. století. Tento politický směr se nazývá *skandinavismus*. Reagoval tak na podobná unifikační hnutí probíhající v dnešním Německu nebo Itálii.²⁸ Důvody činitelů hnutí byly lingvistické, historické i společenské (např. společná mytologie). Tehdejší skandinávská společnost byla v jazykovém, historickém a náboženském smyslu více sourodá nežli tehdejší Německo a Itálie, avšak na rozdíl od nich konečného úspěchu – unitárního státu – hnutí nedosáhlo.²⁹ Zapříčinily to dvě stěžejní oblasti, stejně jako už dříve: vnitřní bezpečnost a moc panovníka, a vnější bezpečnost.

Hnutí skandinavismu vznikalo v první polovině 19. století na půdě švédských (a částečně dánských) vyšších a vysokých škol a odrážel se v něm romantický nacionalismus běžný pro Evropu té doby.³⁰ Revoluce 1848/49 zanechaly i na severu své stopy, panovníci se jej reálně obávali. Proto švédský panovník Oskar I. začal v 50. letech usilovat o skandinávskou dynastickou unii, k prosazení čehož využíval vzdělanějších *skandinavistů* – hnutí tím pádem zásahem shora změnilo (především ve Švédsku) svůj smysl z antisystémového na prosystémový.³¹ Byla to však zahraničněpolitická situace, která znemožnila vznik personální unie Dánska a Švédska. Dánsko mělo kvůli Šlesvicku a Holštýnsku jiný vztah k Německé konfederaci nežli Švédsko, to nebylo schopno a ani ochotno, (v rámci pulzujícího evropského vývoje poloviny 19. století) v případě personální unie bránit všechny její části, navíc naráželo na odpor Norska a jeho stavů, které nebyly už od násilného připojení ke Švédsku spokojeny s jeho politikou. Idea společného skandinávského státu na bázi personální unie proto v 60. letech vzala za své.³²

4.1.5. Od skandinavismu k severské spolupráci

Jediného výraznějšího hmatatelného úspěchu se tedy dosáhlo na poli ekonomickém – v letech 1873 - 1875 vytvořily Dánsko a Švédsko-Norsko měnovou unii navázanou na zlatý standard, aktivně používanou do první světové války. Nicméně sbližování států Severu i nadále pokračovalo během konce 19. století a na počátku 20.

²⁸ Bo Stråth, „The Illusory Nordic Alternative to Europe“, *Cooperation and Conflict* 15, č.2 (1980), str. 104.

²⁹ Ola Tunander, „Nordic Cooperation“.

³⁰ David Kirby, *The Baltic World 1772 – 1993* (London: Longman, 1995), str. 124.

³¹ David Kirby, *The Baltic World 1772 – 1993*, str. 115.

³² Ola Tunander, *Nordic Cooperation*.

století, jen si žádalo saturaci všech budoucích členů Severských zemí: Norsko získalo nezávislost na Švédsku roku 1905, Finsko na Rusku v roce 1917 a konečně i Island získal rozsáhlou autonomii, vedoucí později k nezávislosti v roce 1918. Období po první světové válce proto bylo tím, které reálně odstartovalo severskou spolupráci. Švédsko a Dánsko si procesem sblížení a spolupráce zahojily „staré rány“ ze ztráty provincií, kdežto Norsko, Island a částečně Finsko, poté, co získaly konečně vlastní nezávislost, zcela logicky na formu decentralizované spolupráce přistoupily – ostatně při získání vlastní nezávislosti v podstatě kopírovaly právní systém a administrativu svých bývalých vládců.³³

Krátce po první světové válce pokračoval vývoj směrem k nyní už severské spolupráci takzvaně „odspodu“, čili nebyl iniciován vládami ale spíše občanskými iniciativami či politickými uskupeními. Lze uvést založení Severského sdružení v roce 1919 (Dánsko, Norsko, Švédsko, Island 1922, Finsko 1924), fungujícího dodnes a od počátku propagujícího občanskou spolupráci v zúčastněných státech,³⁴ nebo vytvoření Jednotného výboru severského sociálně-demokratického dělnického hnutí z popudu zúčastněných sociálně-demokratických stran, k němuž došlo krátce před započatím druhé světové války. Hned po jejím skončení v roce 1945 se vrcholní sociálně-demokratičtí politici zavázali, že ve výboru budou spolupracovat a společně řešit řadu politických otázek týkajících se dělníků a odborových svazů.³⁵

4.2. Finsko jako specifický případ

Je dobré si povšimnout, že v rámci moderní doby, tj. zhruba od 19. století, až do roku 1925 nijak nefiguruje v hnutích směřujících k severské spolupráci Finsko. Za tím bych viděl dva důvody: jak bylo naznačeno výše, roku 1809 bylo Švédsko tzv. Nystadským mírem nuceno předat nadvládu nad Finskem Ruské říši. Za vlády švédského krále Gustava III. (1771 – 1792), především ke konci jeho vlády násilně ukončené smrtí, docházelo k silnému omezování svobod a moci šlechtického stavu i na finském území, které tehdy patřilo upadajícímu a dlouhodobě válčícímu Švédsku. Finové tehdy představovali pouze finsky mluvící obyvatele Švédského království, nic

³³ Tamtéž.

³⁴ „The History of Nordic Co-operation before 1952“, Official webpage of Nordic cooperation. Dostupné online z <<http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/the-history-of-nordic-co-operation/before-1952>>, citováno 10.6.2010.

³⁵ Tamtéž.

více. Mezi finskou šlechtou se vytvořila opozice proti tomuto vývoji, což dalo vzniknout myšlence nezávislosti na Švédsku. Vzhledem k růstu vlivu Ruska v této oblasti během 2. poloviny 18. století se mezi vznikající finskou inteligencí stále více začalo hovořit o tom, že Finsko pomalu, ale jistě směřuje – ač nechtěně – do ruských rukou, spolu s postupným oslabováním Švédského království.³⁶ Během Napoleonských válek nastala situace, kdy Rusko bylo nuceno na základě Tylžských dohod roku 1807 mezi carem Alexandrem I. a Napoleonem stát se švédským nepřítelem z důvodu neochoty Švédska připojit se ke kontinentální blokádě, a přistoupilo k anexi Finska. Pro Alexandra nebyla anexe prvořadá a navíc tento krok znamenal odpor jak části finských stavů, tak i sedláků.³⁷ Avšak po urovnání situace a i kvůli výše zmíněným vztahům finské inteligence a stavů ke Švédsku a Rusku se v roce 1809 konal stavovský sněm v Porvoo, kterého se účastnil i car Alexandr. Ve světle nové mezinárodní situace finský lid přísahal věrnost ruskému caru a ten na oplátku potvrdil „náboženství a ústavu země, stejně jako ta různá a další práva, jež jeden každý stav ve zmiňovaném velkoknížectví zvlášť, a všichni jeho obyvatelé dohromady, vyšší i nižší, dosud požívaly“. Finové tímto sice připadli pod vládu Ruska, finským velkoknížetem se stal car Alexandr, ale status velkoknížectví v rámci Ruska zaručoval určitou formu autonomie – na vlastní území velkoknížectví se vztahovaly jeho ústava a práva po tu míru, po kterou nekolidovaly s postavením cara jako finského velkoknížete.³⁸ Potvrzení tohoto stavu na mezinárodní úrovni proběhlo potom podepsáním rusko-švédského míru v Hamíně v září 1809. Tímto se tedy Finsko definitivně dostalo až do roku 1917 do područí carského Ruska a v průběhu 19. století ani na počátku 20. století nebylo skandinávskými státy zahrnováno do diskuzí ani reálných činů na poli severské, v této době spíše stále skandinávské spolupráce. Finské velkoknížectví mělo v rámci carského Ruska velmi neobvyklé postavení, odlišné například od ruského záboru Polska či baltských provincií. Jednak byla jasně určena hranice mezi Ruskem a Finskem, což do budoucna jasně určovalo teritoriální identitu Finska směrem na východ (například v případě Estonska taková východní hranice byla tvořena až v procesu tvorby gubernií v Rusku po revoluci 1905, jasněji potom až s ustavením nezávislého estonského státu 1919), jednak autonomní postavení dovoľovalo vytvoření finských administrativních institucí navazujících na švédské struktury. Odlišně od zbytku carského Ruska probíhal vývoj právního systému,

---

³⁶ Eino Jutikkala a Kauko Pirinen, *Dějiny Finska* (Praha: Nakladatelství LN, 2006), str. 158 - 159

³⁷ Eino Jutikkala a Kauko Pirinen, *Dějiny Finska*, str. 160, 164 – 165.

³⁸ Tamtéž, str. 168.

stejně jako ustavení vlastní měny, tím pádem i vlastního ekonomického prostoru (opět odlišně od ostatních ruských regionů). Obecně benevolentní přístup cara k velkovévodství vytvářel prostor pro národní seberealizaci a postupné vytvoření vlastního státu.³⁹ Jedinou švédskou reakcí na tento vývoj bylo hnutí skandinavistů, a to pouze švédských, okolo poloviny 19. století. Jejich názorem bylo, že jedinou možnou záchranou finského národa a území z ruské záhuby je „rekonkvista“ finského území Švédy. Taková situace přišla za Krymské války v roce 1854, kdy pro liberální švédské skandinavisty bylo jen otázkou času, kdy se Švédsko a Dánsko připojí k protiruské alianci, což by vedlo k znovudobytí Finska.⁴⁰ Ovšem taková situace nenastala, navíc se zdálo, že ani vlastní Finové o to nestojí: onen švédský přístup jasně vyjadřoval nedůvěru ve finské národní uvědomění a vnitřní hnací sílu k budování vlastní civilizace. V té době již ve Finsku probíhal proces národního obrození či seberealizace (právě se rozbíhající hnutí fennomanů) a podobné názory nebyly vítány. Podobná situace se děla v případě Lotyšů a Estonců ze strany baltských Němců, kteří tímto obhajovali svoji lokální nadvládu nad většinovými národy. Ve všech třech případech ono podceňování naopak čím dál více přispívalo k rostoucímu povědomí o výlučnosti a vlastní národní identitě.⁴¹

Finské národní povědomí se v první polovině 19. století formovalo především pod vlivem Herderovy myšlenky „Kulturnation“, tedy procesu vytváření identifikace obyvatel s národem skrze jazyk, tradice, historii, kulturu či víru; především ale bez identifikace národa v rámci nějakého fyzického ohraničeného prostoru. Tento typ myšlení avšak ke konci století přestal u finské inteligence dominovat; ta se naopak začala přiklánět k hegelovskému „Staatsnation“, kdy hlavním úkolem národa je vytvoření a udržování výkonné státní moci v rámci státního celku s jasně daným prostorem – hranicemi.⁴² Proč k tomuto procesu došlo? Opět v tom hrálo roli Rusko a jeho politika s nástupem cara Alexandra III. v roce 1881. Ten začal silně omezovat jakékoliv autonomní výdobytky po celém samoděržaví, snažil se o zničení pozůstatků po německé, polské či švédské vládě v provinciích a nastolil politiku rusifikace. Tím si ovšem obrátil menšinové národy na západě a severu říše proti sobě, Finy nevyjímaje. Finský národní diskurs reagoval stále se stupňujícím odporem k carovi a obecně

³⁹ Petri Joeniemi, „Finland: Always a Borderland?“, v *Bordering the Baltic. Scandinavian Boundary-Drawing Processes 1900 – 2000*, ed. Madeleine Hurd et al. (Berlin: LIT Verlag Dr. W. Hopf, 2011), str. 48.

⁴⁰ David Kirby, *The Baltic States 1772 – 1993*, str. 125 - 126.

⁴¹ Tamtéž, str. 126, 128.

⁴² Petri Joeniemi, *Finland: Always a Borderland?*, str. 50.

k Rusku. Pokud na počátku velkovévodství bylo Rusko podporovatelem finského národního uvědomění a jeho garantem, nyní znamenalo pro národ hrozbu. Odsud byl už jen krok k myšlenkám o politickém národu a vlastní státnosti, což se i vzhledem k pádu samoděržaví podařilo – i když bolestně – uskutečnit na sklonku první světové války. V čem je výše popisovaný proces formování národního povědomí důležitý, je změna myšlení Finů: nejprve to bylo Švédsko, kdo představoval hrozbu tvořícímu se finskému národu, a Rusko, které naopak tento obrodný proces podporovalo. Během necelých sto let se z dřívějšího garanta stal nepřítel, překážka ve finském procesu ustavování vlastního národního státu. Stejně tak geopoliticky se Finové začali vnímat nikoliv jako součást Ruska, určitý most mezi Západem a Východem či hraniční část Západu, ale jako výspa Západu.⁴³ Čím více se Finové vnímali jako západní civilizace, tím více se vnímali jako protipól civilizace východní – ruské. V době na sklonku první světové války byla cesta Finska směrem ke konceptu severské země a severské spolupráce volná. Ačkoliv – v jeho případě severské země zapojené do rozvíjejícího se procesu spolupráce a vytváření výlučné regionální identity – se muselo počkat ještě několik desetiletí.

Jako v případě Norska a Islandu bylo u Finska nutno vydobýt si vlastní nezávislý (národní) stát, což se podařilo v roce 1918. Stejně tak se neusazená a rozjitřená finská společnost pravděpodobně potřebovala nasměrovat určitým směrem i geopoliticky – proto krutá občanská válka krátce poté. Ve dvacátých a třicátých letech se sice Finsko opatrně začalo zapojovat do severské spolupráce (viz výše, například připojení k Severskému sdružení roku 1924), avšak jasnou podobu dostalo vlastně až po druhé světové válce.⁴⁴ V meziválečném období se Finsko vymezovalo hlavně ve vztahu k dalším státům vzniklým rozpadem carského Ruska – jmenovitě k Estonsku, Lotyšsku a Litvě, méně pak k Polsku a dalším státům tzv. *Cordon Sanitaire*. Na počátku 20. let lze ve finské politice pozorovat prvky spolupráce s pobaltskými republikami, částečně se i vytvořil meziválečný koncept baltských republik, kam vedle pobaltských států bylo zařazováno (a zařazovalo samo sebe) i Finsko.⁴⁵ I z hlediska historického to v té době bylo logické: obrozovací procesy probíhaly ve Finsku v podobné době a formě jako v Estonsku i v Lotyšsku, ačkoliv pozice jednotlivých národů nebyla rovnocenná – Finové měli vlastní stavy pocházející ještě z dob švédské nadvlády, nadto zde byla finská autonomie v rámci Ruska. Naproti tomu Estonci byli v pozici venkovských rolníků pod

---

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ M. Lagerspetz, *How Many Nordic Countries?*, str. 55.

⁴⁵ Eino Jutikkala a Kauko Pirinen, *Dějiny Finska*, str. 246; M. Lagerspetz, *How Many Nordic Countries?*, str. 51.

vládou úzké skupiny baltoněmecké šlechty. Ekonomickou a politickou sílu si teprve museli vytvořit.

Vedle této odlišnosti však proces utvoření vlastních států proběhl relativně podobně a bylo logické, že z hlediska mezinárodní politiky tak podobné státy budou svoji regionální příslušností směřovat spíše k sobě. Vzhledem k afinitě k severským zemím Finsko a Estonsko taktéž usilovaly i o větší spolupráci se skandinávskými sousedy, avšak v té době neměly tyto snahy reálné odezvy vyjma výše zmiňované iniciativy ve Finsku (i z toho důvodu, že mezinárodní pozice pobaltských republik byla i mocnostmi – Spojeným královstvím například – brány za velmi slabé). To v meziválečné době spoléhalo hlavně na mezinárodní organizace, jmenovitě pak na Společnost národů, a na vlastní smlouvy se Sovětským svazem – což se mu na konci 30. let stalo osudným.⁴⁶

Téma příklonu Finska ke skandinávským zemím a jejich spolupráci je vůbec zajímavé pro téma této práce. V otázce vůle ostatních severských států, především Dánska a Švédska, ohledně zapojení Finska do severské spolupráce, hrála roli i určitá stabilita a vyspělost politického systému. V tomto smyslu byla skandinávská percepce finského společenského a politického vývoje vyspělosti důležitá především krátce po první světové válce a během meziválečného období. Zde je několik elementů, které sledovalo především Švédsko.

Občanská válka probíhající v roce 1918 byla určitě drsnou a problematickou zkušeností, a po vítězství odpůrců komunismu, tzv. „bílých“, nad komunistickými „rudými“ přinesla neblahé jevy jako koncentrační tábory, internace, politické procesy a popravy.⁴⁷ Takové excesy pochopitelně vyvolávaly nechtěný zájem nejen u západoevropských socialistických a liberálních kruhů, ale především ve Skandinávii. Občanská válka po sobě zanechala stopy, které mizely ještě dalších několik let.⁴⁸

Dalším problematickým bodem, zde především pro Švédsko, byla otázka budoucnosti Ålandských ostrovů a jejich švédské populace. Ostrovy připadly spolu s územím vlastního Finska pod nadvládu Ruska po míru v Hamíně roku 1809, a staly se součástí nově vzniklého velkoknížectví. Díky jejich strategické poloze se však po celé 19. století Švédsko snažilo o to, aby ostrovy zůstaly demilitarizované, což se ne vždy dařilo. Během finské války za nezávislost a následné občanské války se obyvatelé

⁴⁶ Eino Jutikkala a Kauko Pirinen, *Dějiny Finska*, str. 247 – 248.

⁴⁷ Tamtéž, str. 231.

⁴⁸ Tamtéž, str. 232.

ostrovů dostali do mnoha problematických a svízelných situací, negativní roli sehrával též konflikt pravých Finů se švédskojazyčnou menšinou ve vlastním Finsku. Proto jakmile to na sklonku první světové války bylo možné, ostrované se za spolupráce se švédským králem Gustavem V. pokoušeli o předání ostrovů pod vládu Švédska. Konflikt se nakonec řešil na půdě nově vzniklé Společnosti národů, která donutila Finsko v roce 1921 udělit Ålandům teritoriální autonomní status a učinit z nich demilitarizovanou zónu.⁴⁹ I když do budoucna situace nebyla zcela bez problémů, další ze zásadnějších problémů finsko-švédských vztahů byl vyřešen.

Třetím elementem byl samotný politický vývoj, konkrétně demokratický parlamentní režim. Všechny státy evropského severu si byly schopny udržet své demokratické zřízení a z voleb vzešlé parlamentní režimy, i přes neblahý vývoj v celé Evropě a i přes určité vnitřní konflikty a pnutí. Nacionalistická pnutí a nálady, které byly v Evropě 30. let obecně na vzestupu, se v severských zemích mnoho neprojevovaly – s výjimkou Finska. Norsko se unilaterálně osamostatnilo od Švédska v roce 1905 a Švédové se dokázali s Nory rozumně domluvit, stejně tak Island na Dánsku získal de facto nezávislost v roce 1918 taktéž bez výrazných problémů.⁵⁰ Finsko „podobně jako další státy středovýchodní Evropy a jako tři pobaltské státy, zažilo nárůst pravicového extremismu v první polovině 30. let. Bylo jím tzv. hnutí *Lapua*, které reagovalo po svém na vzrůstající tlaky ve společnosti vzniklémi z autoritativního potlačování krajně levicové komunistické opozice. Vládní strany a prezident však dokázali nepříjemným jevům ve společnosti odolávat a povedlo se jim udržet radikální pravici na uzdě, i přes nutnost přijímání tvrdších protikomunistických zákonů. Situace nakonec přispěla k definitivnímu stmelení levicověji orientovaných sil a k odsunutí krajní levice i pravice na okraj společnosti. Jasným vítězem potom byla sociální demokracie, která postupně získala během 30. let ve Finsku podobnou pozici jako v ostatních severských zemích.⁵¹ Stejně tak jako ve všech ostatních severních zemích bylo Finsko jedním z mála evropských demokratických parlamentních režimů, které dokázaly toto zřízení ve 30. letech 20. století udržet. Finská politika a společnost se během oněch let přiblížila ke stavu v severských zemích, což bylo z jejich strany pozitivně reflektováno.

---

⁴⁹ Tamtéž, str. 237.

⁵⁰ „*Industrialisation, democratisation and nationalisation, approx. 1810–1920*“, Official webpage of Nordic cooperation. Dostupné online z Dostupné online z <<http://www.norden.org/en/the-nordic-region/history-of-the-nordic-region/industrialisation-democratisation-and-nationalisation-approx.-181020131920>>. Citováno 6.5.2012.

⁵¹ Viz např. Eino Jutikkala a Kauko Pirinen, *Dějiny Finska*, str. 243 – 245.

Jak bylo výše naznačeno, Finsko se v meziválečném období identifikovalo spíše jako pobaltská země, či stát vzniklý z „okrajín“ ruské říše a jsoucí u Baltského moře. Po druhé světové válce se díky situaci v Estonsku, Lotyšsku a Litvě ovšem již nemohlo obrátit na spolupráci baltskou či balto-skandinávskou, proto mu nezbývala pravděpodobně jiná cesta než severská – jak dalece mu to Sovětský svaz ovšem dovolil. Skandinávské státy o připojení Finska do „svého“ spolku stály – jednak si přály mít vliv na finskou politiku, jednak z historického hlediska pro ně nebylo tak těžké Finsko zařadit do států se severskou mentalitou, nemluvě o švédské minoritě.⁵² Neméně důležitým aspektem byla společná reakce na krizi a z ní plynoucí ohrožení malých národních států, takže byla debatována i otázka společné neutrality.

4.3. Vývoj po 2. světové válce

4.3.1. Evropa po 2. světové válce – reálná spolupráce se rozjíždí

Po druhé světové válce se nastavily v Evropě a obecně ve světě docela nové podmínky. Svět se stal bipolárním, rozděleným pod sféry vlivu Ruska a Spojených států. Hlavní hranicí mezi těmito dvěma světy se stala Evropa se svoji známou železnou oponou. Vzhledem k situaci v Pobaltí a vzhledem ke svému novému statutu vůči Sovětskému svazu (vnitřně suverénní stát, jehož zahraniční politika je pod vlivem SSSR a jenž musí být striktně „neutrální“, tedy do takové míry, do jaké mu to Sovětský svaz dovolí) se Finsko definitivně přiklonilo ke konceptu severské spolupráce, který se za nové situace v Evropě začal rychle prohlubovat – zamířil do sfér vysoké politiky a oficiální mezistátní politické spolupráce.

Jasný příklon k severským zemím byl stvrzen přistoupením Finska v roce 1955 do vytvořené Severské rady. Hlavním důvodem odkladu byla osoba Stalina a jeho smrt v roce 1953.⁵³ V dané době tedy za příklonem Finska k severským zemím stojí především nedobrá mezinárodní situace a snaha vytěžit z ní maximum možného, lze ho chápat jako čin reagující na zlo. To je důležité mít na paměti dnes při reflexi estonských argumentů.

⁵² M. Lagerspetz, *How Many Nordic Countries?*, str. 55.

⁵³ „*The History of Nordic Co-operation before 1952*“, Official webpage of Nordic cooperation. Dostupné online z <<http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/the-history-of-nordic-co-operation/before-1952>>, citováno 10.6.2010.

Byl to především výsledek druhé světové války, který „utvořil“ koncept severských zemí tak, jak ho známe dnes. Za situace stále více se rozdělující Evropy se v květnu roku 1948 pokusil švédský ministr zahraničí Östen Undén o vytvoření skandinávské obranné unie zahrnující Dánsko, Norsko, Švédsko a Finsko, avšak na pozadí vznikající studené války a zkušeností jednotlivých států z války předchozí taková koordinace nebyla na pořadu dne – otázka bezpečnosti a příklonu k nějakému většímu celku se lišila stát od státu, navíc Sovětský svaz byl důležitým hráčem především ve vztahu k Finsku, které si k sobě v danou chvíli připoutával (ačkoliv ne tolik, jako například státy ve střední Evropě).⁵⁴ Okolo roku 1950 již bylo zřejmé, že Norsko, Island a Dánsko se vojensky přikloní k USA a k NATO, Švédsko si podrží svoji nyní už tradiční neutralitu a Finsko bude taktéž neutrálním státem, ač ovlivňovaným SSSR. V otázce vojenské spolupráce tedy severské státy nedošly shody a ta přestala být tématem.⁵⁵

Nicméně na počátku 50. let v rozdělené Evropě se státy evropského Severu, ovšem až do Stalinovy smrti spíše bez Finska, pustily do nových iniciativ a plánů úzké severské spolupráce. Nejprve bych zmínil tři neúspěšné projekty, či spíše oblasti možné spolupráce, abych jasněji vymezil dnešní rozsah oblastí, ve kterých severské státy spolupracují. První oblast již byla řešena výše, a to spolupráce obranná a vojenská. Druhou oblastí byl plán na vytvoření společného celního prostoru, který se řešil mezi léty 1947 a 1959, a s ním související třetí oblast jednotného trhu – tzv. plán *Nordek* řešený okolo roku 1970. Otázka celního prostoru nebyla úspěšná z důvodu zapojení se jednotlivých severských zemí do projektu ESVO pod taktovkou Spojeného Království, a jednotný trh, řešený v době, kdy Dánsko mělo těsně před přistoupením k Evropskému hospodářskému společenství, zase znamenal neúčast Finska, které by se takto ekonomicky navázalo na EHS, což bylo dle smlouvy se Sovětským svazem nemyslitelné.⁵⁶ Obecně snahy o vytvoření nějakého jednotného ekonomického prostoru se vším všudy byly v severském prostředí komplikované. Ekonomická provázanost jednotlivých severských zemí byla už po druhé světové válce poměrně značná. Už tak poměrně vyspělé ekonomiky nadále rostly a jejich zájem vedl především na západ a na jih, do střední a západní Evropy. Severský trh byl pro jednotlivé ekonomiky jednoduše

⁵⁴ Johan J. Holst, „The Soviet Union and Nordic Security“, *Cooperation and Conflict* 6, č. 1 (1971), str. 138.

⁵⁵ Jukka Nevakivi, „Scandinavian Talks on Military Cooperation in 1946-1947: A Prelude to the Decisions of 1948- 1949“, in *Cooperation and Conflict* 19, č. 3 (1984), str. 173 – 174.

⁵⁶ Bo Stråth, *The Illusory Nordic Alternative to Europe*, str. 104.

příliš malý. Ostatně 12 let řešený plán společného celního prostoru ztroskotal na tom, že se severské země viděly spíše uvnitř většího jednotného celku v rámci Evropy, a když se tato perspektiva přiblížila, vydaly se spíše touto cestou (ESVO, EHS).⁵⁷

Vzhledem k tomu, jak rozdílné bylo pojetí vlastní bezpečnosti u jednotlivých států severských zemí po druhé světové válce, bylo velmi problematické po celé studenoválečné období uskutečnit nějakou formu společné spolupráce na tomto poli. Jednotící snahou všech severských zemí bylo vyvažovat vliv velmocí, tedy Sovětského svazu a Spojených států amerických, mírnit velmocenské roztržky, působit jako prostředník při vyjednáváních, a především držet se **stranou** od studenoválečného konfliktu.⁵⁸ Nějaká aktivní vojenská politika by této snaze pravděpodobně mnohem více uškodila, než pomohla. V dnešní době se vojenská spolupráce odehrává především na poli koordinace a spolupráce v regionu Baltského moře, s tím souvisí podpora pobaltských států, v otázce ekonomické a celní je dnešní Evropa již tak propojená a bezbariérová, i co se týče Islandu a Norska jako států mimo EU, že není potřeba ji řešit úžeji na poli severské spolupráce.

A jaké plány a oblasti spolupráce se podařilo uskutečnit? První jasný krok k vytvoření pojmu severských zemí a severské spolupráce bylo založení Severské rady v roce 1952 Norskem, Dánskem a Švédskem, s Finskem přistouplivším o 3 roky později (viz výše). Za zmínku stojí, že oblasti s určitou formou autonomie, jako Ålandské a Faerské ostrovy, získaly v roce 1970 vlastní zastoupení v rámci finské, resp. dánské delegace, a v roce 1984 se stejný proces odehrává v případě Grónska a dánské delegace. Severská rada je severské parlamentní kooperativní fórum, setkává se jednou za rok a tvoří poradní orgán jednotlivých vlád spolupracujících států. Jeho závěry nejsou pro jednotlivé parlamenty a vlády nijak zavazující, nicméně v řadě případů se podle nich řídily. Rada vznikla jako kompenzace za nezdařené bezpečnostní a ekonomické aliance, proto byla (a je) politiky respektována. Do počátku 60. let Rada připravila a vytvořila alespoň Severskou pasovou unii, společný pracovní trh a společný fond sociálního pojištění platný pro všechny severské občany.⁵⁹ Během 50. a 60. let se reálně nepodařilo uskutečnit mnoho cílů a projektů, avšak podařilo se ustavit základní koordinační a nadstátní orgány, které potom mohly reálnou spoluprací opravdu iniciovat, uskutečňovat a řídit.

---

⁵⁷ Tamtéž, str. 107-8.

⁵⁸ Ch. S. Browning, *Branding Nordicity: Models, Identity and the Decline of Exeptionalism*, str. 33.

⁵⁹ Ola Tunander, *Nordic Cooperation*.

4.3.2. Limitace studenou válkou: od integrace k výlučnosti?

V roce 1962 došlo k takzvanému Helsinskému ujednání, které jednak shrnulo dosavadní činnosti a smlouvy do jednoho ujednání, a protože po finsko-sovětské krizi roku 1961 již byla finská pozice poměrně usazená a jasná, nastavily se jasné parametry spolupráce v Severské radě. Jde jmenovitě o „snahu udržet a dále rozvíjet kooperaci mezi zeměmi v právní, kulturní, sociální a finanční oblasti stejně jako v záležitostech týkajících se dopravy a ochrany životního prostředí“.⁶⁰ Vyjma vytvoření tohoto základního orgánu severské spolupráce se do roku 1971 nepodařilo uskutečnit žádnou z dalších iniciativ (zmíněny výše), samotné oficiální stránky severské spolupráce léta 1953 – 1971 nazývají jako léta „mnohých plánů a iniciativ, ale malého pokroku“.⁶¹ Nicméně neúspěch předchozích snah vedl k vytvoření Severské rady ministrů právě v roce 1971 s tehdejší cílem „odstranit veškeré překážky související s hranicemi mezi zúčastněnými“.⁶² Základní oficiální orgány severské spolupráce byly tedy v roce 1971 nastoleny a jejich rámec se dodnes nezměnil; co se ovšem změnilo, či spíše vyvinulo, byl rozsah spolupráce a společné politiky: v roce 1973 bylo Dánsko jedinou severskou zemí s členstvím v EHS, severská spolupráce dle vyjádření tehdejšího dánského premiéra Ankera Jørgensena vypadala nějak takto „zkusili jsme cestu – ve shodě s přáními dalších severských zemí – stavění mostů mezi severským regionem a Evropou“. Tím severská kooperace získala novou dimenzi, projevující se například pořádáním konferencí o bezpečnosti v Evropě, angažováním se v otázce lidských práv ve světě apod.⁶³ A jaké dopady měla tzv. Helsinská deklarace na svět za železnou oponou, je zřejmé.

Otázka zásadní integrace severských zemí začala být v 70. letech více a více složitá: Finsko bylo bezpečnostně blokováno Smlouvou o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci se SSSR, nadto se svým schopným tržním hospodářstvím začalo být na Sovětském svazu exportně závislé; Norsko, nečlen rozmáhajícího se EHS, bylo

⁶⁰ Viz „*Nordic Council*“, Official webpage of Nordic Council office in Estonia. Dostupné online z <<http://www.norden.ee/en/about-us/nc.html>>, citováno 7.6.2010; dále viz Ola Tunander, Nordic Cooperation.

⁶¹ „1953 – 1971: *Many plans and initiatives, little progress.*“, Official webpage of Nordic cooperation. Dostupné online z <<http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/the-history-of-nordic-co-operation/195320131971>>, citováno 11.6.2010.

⁶² „*Nordic Council of Ministers*“, Official webpage of Nordic Council office in Estonia. Dostupné online z dostupné online z: <<http://www.norden.ee/en/about-us/ncm.html>>, citováno 10.6.2010.

⁶³ „1973 – 1989. Nordic, European and global co-operation.“, Official webpage of Nordic cooperation. Dostupné online <<http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/the-history-of-nordic-co-operation/197220131989>>, citováno 11.6.2010.

ovlivněno bezpečnostní politikou USA a NATO. Dánsko se čím dál více ekonomicky propojovalo s jižními sousedy – členy EHS. A konečně Švédsko čnělo se svojí přísnou neutralitou nad tím vším.⁶⁴ Za takové situace je poměrně složité dělat integrační kroky zásadního ekonomického, politického a bezpečnostního charakteru. Sounáležitost severských zemí se projevovala čím dál tím více na podobně, neřku-li stejně, fungujících státech a společnostech, s výrazným akcentem na stát blahobytu, pozitivní přístup k menšinám či environmentální politiku. Též samotná myšlenka severské spolupráce dostala za těchto dvacet až třicet let zajímavou dimenzi, jejíž jádro je v konceptu severskosti možno sledovat dodnes: jedná se spíše o pocit sounáležitosti a výlučnosti zaštitěný určitými nepovinnými, ale fungujícími formami spolupráce vysoké politiky, regionální politiky, občanské společnosti. K ničemu jinému ostatně, i přes vůli politiků, v bipolární Evropě 70. a 80. let prostor nebyl.

4.4. Nová Evropa 90. let a reakce Severu

Kulturní konstrukce evropského severu se utvářela a odehrávala ve specifické době a ve specifickém geopolitickém nastavení, konkrétně v době modernity a realismu. Století a půl se severské země snažily udržovat odstup od zbytku Evropy, především od dvou nejpravděpodobnějších geopolitických hrozeb: Německa a Ruska. Děly to (a stále dělají) zdůrazňováním neutrality, snahy neúčastnit se vojenských intervencí a konfliktů, naopak podněcováním kooperace a zprostředkováním jednání mezi znepřátelenými zeměmi či uskupeními, a koncepcí „*welfare state*“, tj. česky ne zcela přesně zdůrazňováním sociálního státu, státu, který se postará o zajištění sociálních jistot svých obyvatel. Výsledkem byla specifická forma geografického a demografického izolacionismu. Avšak s pokračující globalizací druhé poloviny 20. století a s pokračujícím zapojením se severských zemí do regionální mezinárodní spolupráce, a především s naprostou významnou změnou geopolitického ovzduší v Evropě i ve světě na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století přestaly prvky severské výlučnosti – izolacionismus, periferní umístění či tradice – mít takovou váhu, aby si udržely vypovídací hodnotu.⁶⁵

Severským státům a jejich exkluzivnímu konceptu severské identity nezbylo než hledat nové argumenty pro pokračování myšlenky severskosti a severské spolupráce. Na

⁶⁴ Viz Ola Tunander, *Nordic Cooperation*.

⁶⁵ Kazimierz Musiał, *Reconceptualising nordic identities after 1989*, str. 109.

počátku devadesátých let 20. století došlo v regionu okolo severských zemí k zásadním změnám: Sovětský svaz se rozpadl a přestal hrát roli supervelmoci ovlivňující mezinárodní politiku. Tři pobaltské republiky znovu získaly nezávislost a začaly hledat nové regionální umístění a identitu. Došlo k pádu komunismu v Evropě. Sjednotilo se Německo a začalo se hovořit o rozšíření Evropské unie na východ a na sever. Region severských zemí najednou neznamenal opevněnou periferii, ale začal být více vtahován do centra evropského dění. A především – zmizel koncept „třetí cesty“ a snahy o nezáúčastněnost v geopolitické soutěživosti východu – SSSR – a západu – USA. Jedna z hlavních nosných myšlenek severské spolupráce, tedy výjimečnost a výlučnost severské identity postavená na spolupráci vně, respektive nad současnou politickou, bezpečnostní a hospodářskou situací, byla pasé. Otázka zněla jasně: co dále?

Devadesátá léta přinesla redefinici konceptu severských zemí ve dvou směrech: jednak u individuálních zemí a jejich politiků i odborné veřejnosti, a jednak i v rámci projektu severské spolupráce – Severské rady.

V případě individuálních zemí lze vyzdvihnout například dánské snahy o „aktivní internacionalismus“, jak měl na mysli dánský ministr zahraničí Uffe Ellemann-Jensen v první polovině devadesátých let, švédská akceptace Evropské unie a obecně pozitivní reorientace Švédska směrem k EU a prosazování severských hodnot právě v jejím rámci, nebo konečný odklon Finska od Ruska a přijetí do Evropské unie v roce 1995 společně se Švédskem. Z podobného podhoubí vznikla též idea regionu Baltského moře, kde jednotlivé severské státy mohly uplatnit své často odlišné zahraniční politiky a zájmy a přitom mohly zachovat severskou jednotu a atraktivní a jednotící nálepku severskosti, a to především z důvodu relativně vágní institucionalizace spolupráce v rámci regionu Baltského moře a spolupráce především na různých více či méně zásadních politických úrovních.⁶⁶

Aby se dostálo potřebě uchování exkluzivního konceptu severských zemí a v rámci něj i severské spolupráce, na novou situaci musel reagovat i hlavní orgán této spolupráce – Severská rada. Ta se v minulosti zaobírala výhradně severskými zeměmi, avšak v nových podmínkách na severu Evropy bylo nutné započít proces pomalého otevírání se světu bezprostředně na východ od severských zemí. Výsledkem bylo rozšiřování aktivit rady směrem ke třem pobaltským republikám a k severozápadnímu Rusku – avšak, což stojí za povšimnutí, nikoliv směrem k Polsku a Německu.

---

⁶⁶ Tamtéž, str. 114 – 115.

V devadesátých letech bylo hlavním cílem pomoci pobaltským zemím a Rusku v procesu transformace a zajistit širší bezpečnostní společenství v rámci regionu. Konkrétní akce především směrem k Pobaltí představovaly materiální pomoc, pomoc při rekonstrukci a budování vlastních armád, nebo prostředky na transformaci. V novém miléniu a především po rozšíření EU v roce 2004 se pak činnost prohloubila především o spolupráci při prosazování znalostních iniciativ a o společné výzkumné projekty a podobně; od roku 2008 jsou potom tři pobaltské země zapojené do programu *NordPlus*, který zajišťuje výměnu vědců v rámci severských zemí. Od roku 2006 jdou potom iniciativy Severské rady ještě dále, směrem k arktické oblasti a v rámci ní i do severozápadního Ruska. Symbolické na tom je, že kancelář Severské rady byla od roku 2006 otevřena též v Kaliningradu a v Petrohradu. Cílem snažení? Prosazovat „severský prostor jako vedoucí region v oblasti pro rozvoj lidských zdrojů.“⁶⁷

4.5. Severská země a severská spolupráce dnes

Společnost v severských zemích nebyla nikdy mnoho strukturálně rozvrstvena, a dnes je poměrně homogenní co se etnicity či víry týče. Všechny státy provádějí silnou sociální politiku, která má za výsledek srovnávání rozdílů, distribuce bohatství je rovnoměrnější než jinde v Evropě. Ve všech státech je silně přítomna a má vliv homogenní dělnická a zaměstnanecká třída, což má historický původ: nevolnictví se na evropském severu nikdy nerozvinulo tak jako v západní či východní Evropě, naopak stavy a šlechta nikdy nezískaly výrazně dominantní vliv na vývoj zemí. Rolnictvo mělo v určitých periodách vývoje výsadu omezeného politického vlivu. Podle některých autorů je právě toto jednou z hlavních podmínek umožňujících růst severského státu blahobytu a sílu formující se sociální demokracie.⁶⁸

Důležitým prvkem severskosti je fakt, že základní rysy ekonomických institucí v severských zemích jsou velmi podobné. Všech pět zemí má kapitalistický systém se silným prvkem smíšené ekonomiky – tj. kombinace soukromého a státního sektoru, mix liberálně-tržní a plánované ekonomiky. Důležitá ekonomická rozhodnutí jsou obvykle

⁶⁷ Tamtéž, str. 116; primární zdroj viz též: „*Nordic regional policy co-operation programme 2009–2012*“, Severská rada ministrů: 2009, str. 50 – 52. Dostupné online z oficiálních stránek severské spolupráce <<http://www.norden.org/en/nordic-council-of-ministers/councils-of-ministers/nordic-council-of-ministers-for-business-energy-regional-policy-mr-ner/strategy/2009-735>>, citováno 4.5.2012.

⁶⁸ Erik Allardt, „Finland as a Nordic Society“, in *Finland: People, Nation, State*, eds. M. Engman, D. Kirby et al. (London: C. Hurst & Co., 1989), str. 216.

přijímána po konzultacích mezi vládami, odbory, organizacemi reprezentujícími zaměstnavatele a soukromými společnostmi. Principy tržní ekonomiky převládají, avšak při přijímání zásadních rozhodnutí je socioekonomickým kritériím věnována značná pozornost.⁶⁹

Je zřejmé, že vnitřní redefinice severských zemí prošla po roce 1989 zajímavou změnou od exkluzivity vyspělé periferie fungující mezi dvěma světovými bloky. Svět se změnil a národní státy v něm již nehrají významnou roli, především v Evropě. Tak se i koncept severskosti a hlavně severské spolupráce vymanil z jednoznačně vymezeného regionu pěti severských zemí, avšak při stálém zdůrazňování nutnosti prosazování oněch klasických severských hodnot a dosaženého vysokého stupně lidského vývoje. To se povedlo hlavně skrze politiku spolupráce v regionu Baltského moře, o čemž často hovoří oficiální zdroje například Severské rady. Spolupráce vně pěti severských zemí se jednoznačně zintenzívněla a prohloubila, avšak zahrnuje do sebe dnes především tři pobaltské státy, což je logické, a dále pak poněkud překvapivě severovýchodní Rusko a arktickou oblast. Německo a Polsko, třeba i jen jejich severní části, avšak do této spolupráce zahrnuty nejsou. Je možné, že to je důsledkem dlouhodobé politiky vymezování se vůči oblasti na jih od severní periferie Evropy, a dále že spolupráce probíhá v rámci Evropské unie. Do budoucna je nejisté, jakým dalším směrem se bude ona potřeba pozitivní prezentace severských zemí profilovat, protože už daný nový směr je pořád poměrně čerstvý a ani není v mých intencích se oním problémem v této práci zabývat.

Severská spolupráce probíhá dnes dle oficiálních informací z těchto důvodů či s těmito cíli:

- Přidává na atraktivitě k žití, pracovní a obchodování na severu Evropy,
- vyrovnává relativně malou velikost (především co se počtu obyvatel týče) zúčastněných států,
- podporuje a udržuje severské hodnoty a poskytuje jim mezinárodní dosah,
- udržuje severské jazyky, historii a tradice v globalizovaném světě,
- spojuje severské země a státy podobného smýšlení na mezinárodních fórech.⁷⁰

⁶⁹ E. Allard, Finland as a Nordic Society, str. 215.

⁷⁰ „Nordic Council“, Official webpage of Nordic Council office in Estonia. Dostupné online z <<http://www.norden.ee/en/about-us/nc.html>>, citováno 10.6.2010.

Jak je vidět, po skončení studené války a při rozšiřování Evropské unie bylo – a stále je – potřeba určité redefinice, či rozšíření konceptu severské země. Aby byl nadále úspěšný a evropský sever se opět nechtěně nestal periferií Evropy, zrodila se myšlenka rozšíření severského regionu na region širší, zahrnující do sebe větší oblast. Tak vznikl koncept regionu Baltského moře a spolupráce v jeho rámci, především se třemi Pobaltskými republikami. Tento se mi ovšem jeví jako koncept nadstavbový, postavený na základech úspěšného a exkluzivního konceptu severského (viz bod „podporuje a udržuje severské hodnoty a poskytuje jim mezinárodní dosah“). Tedy: severské země reflektující novou evropskou realitu se musí začít orientovat na geograficky a politicky širší region, avšak stále mají potřebu neopouštět dosavadní elitní uskupení severských zemí. **Jedním z aspektů či cílů obrozené severské spolupráce je bod mluvící o „podpoře a udržování severských hodnot“ – věc mimořádně zajímavá; dá se totiž na ní ilustrovat jistá „exkluzivita“ severskosti a severských zemí: kdo je/může být členem spolku, ten by měl vykazovat severské hodnoty, mluvit severským jazykem a mít severskou historii a tradice.** V otázce identifikace Estonska jako severské země dle mého zásadní problém.

4.6. Základní faktory severské země

Na základě dosavadního textu následuje shrnutí a pojmenování nejdůležitějších faktorů, které dělají severský stát severským. Inspirací mi bylo několik odborných článků, oficiální webové stránky severské spolupráce a vlastní úsudek. Konkrétní použité zdroje jsou uvedeny v odkazu.⁷¹ Z dosavadního textu vyplývá, že ne každý faktor má stejnou váhu a význam jako jiný, proto jsou jednotlivé faktory seřazeny dle jejich váhy či důležitosti od nejvýznamnějšího po nejméně významný. Nutno ovšem dodat, že vzhledem ke komplexnosti severského modelu a provázanosti jednotlivých faktorů (tj. jeden bez druhého by postrádal smysl, respektive by neexistoval v dané dimenzi) lze mít proti mnou představenému žebříčku námitky. Zde jsou tedy ony základní faktory:

- 1. „welfare state“ – severský model sociálního státu, rovnost pohlaví apod.**
- 2. sdílený a společný historický vývoj a jeho odkaz do současnosti**
- 3. geografická lokace**
- 4. jazyková příbuznost**
- 5. ochrana menšin**
- 6. luteránská víra a tradice**

---

⁷¹ Kompilováno z: Hans Mouritzen, „The Nordic Model as a Foreign Policy Instrument: Its Rise and Fall“, *Journal of Peace Research* 32, č. 1 (1995), str. 10 – 11; M. Lagerspetz, How Many Nordic Countries?, str. 57; Christopher S. Browning, Branding Nordicity: Models, Identity and the Decline of Exceptionalism; oficiální stránky severské spolupráce www.norden.org

5. Srovnání estonské argumentace se základními faktory severské země

Ve dvou předchozích kapitolách jsem řešil dva stěžejní okruhy této práce. Za prvé to byly snahy především určitých estonských politiků v určitém časovém období o to, aby na Estonsko bylo nahlíženo jako na jednu ze severských zemí, a argumenty, které pro toto používali. Za druhé jsem přiblížil koncept severské země a na něj navázané severské spolupráce, z čehož jsem určil šest základních faktorů, které dělají severskou zemi severskou. V této kapitole následuje poslední stěžejní část. Zde se zaměřím na oněch šest faktorů a budu řešit, do jaké míry odpovídají nebo jsou v rozporu s elementy sledovatelnými v Estonsku, tedy jeho společnosti, politice, kultuře nebo historickém vývoji. Jednotlivé faktory budou řešeny poslopně tak, jak byly vyjmenovány na závěr předchozí kapitoly. První dva faktory, tedy welfare state a sdílená historie, budou rozpracovány do větší hloubky, protože jsou důležitější než ostatní a komparace s Estonskem je více komplikovaná.

5.1. Welfare state – severský model sociálního státu

Tato problematika má několik dimenzí. Za nejdůležitější považuji přístup k sociální kohezi a modelu „sociálního státu“ severského typu – s vysokými daněmi a rozsáhlým sociálním státem; celý severský „welfare state“ je postaven na bázi vyrovnávání socioekonomických rozdílů ve společnosti plynoucích z přirozeného fungování tržní ekonomiky. Souvisejícím produktem je snaha státu i obyvatel o rovnost ve společnosti, což se projevuje například v rovných možnostech různých skupin nebo ekvivalentním postavení žen vedle mužů. Co se sociálního modelu týče, jsou severské státy známé svým rovnostářským přístupem, který produkuje relativně ekonomicky a třídně homogenní společnost a procento lidí s rizikem chudoby je tam relativně malé – o což se stará především rozvinutý sociální systém a vysoké zdanění obyvatel; dále k němu přispívá vysoká účast státu na ekonomice země a relativně časté zásahy do soukromého sektoru. Zde budu argumentovat tedy především podle dostupných dat v otázkách rozvrstvení bohatství ve společnosti, v otázce sociální koheze (tj. vyrovnávání rozdílů) a v otázce rovnosti pohlaví.

Nejprve se podívejme na socioekonomické nerovnosti ve společnosti a sociální kohezi. K doložení použiji dva zdroje: Gini index a data Eurostatu (Evropský statistický úřad, který pracuje pod Evropskou komisí) o sociální kohezi.

Gini index nebo též Gini koeficient je matematický model vyjadřující diferenciaci bohatství a důchodů v daných územních celcích, nejčastěji státech.⁷² Čím menší výsledné číslo (index), tím menší je diferenciaci bohatství mezi jednotlivými příjmovými skupinami. Eurostat používá pro zjišťování distribuce bohatství ve společnosti vedle Gini koeficientu i další statistické metodiky, avšak Gini je dle mého názoru asi nepoužívanější a nejméně komplikovaný model. Pro nejlepší ilustraci uvádím tabulku hodnot Gini indexu pro vybrané evropské země ve vybraném časovém období. Vedle Estonska zde jsou zahrnuti oba pobaltští sousedé, dále všechny severské státy, a pro srovnání několik dalších zemí, jak z postkomunistických států tak i starších členů EU.

Tabulka 1.: Gini koeficient vybraných evropských států

INDIC_IL: Gini coefficient

TIME	2001	2006	2007	2008	2009	2010
GEO						
Czech Republic	25	25.3	25.3	24.7	25.1	24.9
Denmark	22	23.7	25.2	25.1	26.9	26.9
Germany (including former GDR from 1991)	25	26.8	30.4	30.2	29.1	29.3
Estonia	35	33.1	33.4	30.9	31.4	31.3
Spain	33	31.2	31.3	31.3	32.3	33.9
France	27 ^(b)	27.3	26.6	29.2 ^(b)	29.8	29.9
Latvia	:	39.2	35.4	37.7	37.4	36.1
Lithuania	31	35.0	33.8	34.0	35.5	36.9
Austria	24	25.3	26.2	26.2	25.7	26.1
Poland	30	33.3	32.2	32.0	31.4	31.1
Slovakia	:	28.1	24.5	23.7	24.8	25.9
Finland	27 ^(b)	25.9	26.2	26.3	25.9	25.4
Sweden	24	24.0	23.4	24.0	24.8	24.1
United Kingdom	35	32.5	32.6	33.9	32.4	33.0
Iceland	:	26.3	28.0	27.3	29.6	25.7
Norway	:	31.1	23.7	25.1	24.1	23.6

Available flags:

b break in series

e estimated

f forecast

l see metadata

p provisional

r revised

s Eurostat estimate

u unreliable

c confidential

n not significant

z not applicable (incl. real zero)

Zdroj: Eurostat, použito 5.5.2012.

⁷² „EurLIFE - Gini index“, Eurofound, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Dostupné online z <http://www.eurofound.europa.eu/areas/qualityoflife/eurlife/index.php?template=3&radioindic=158&idDomain=3>, citováno 14.6.2010.

Jak je z tabulky patrné, všechny severské státy mají Gini koeficient někde okolo hodnoty 25 – 26, v tuto chvíli nejvyšší má Dánsko na hodnotě 26.9, naproti tomu Norsko má jednoznačně nejmenší hodnotu koeficientu 23.6. Spolu se severskými zeměmi dosahují podobných hodnot i například Rakousko, Slovensko či ČR. Jedny z dlouhodobě nejvyšších hodnot pak vykazují pobaltské země, především Lotyšsko a Litva. Estonsko okolo roku 2001 mělo tento index podobně vysoký, ovšem ještě před krizí 2008 – 2010 začal klesat na úroveň států jako je Polsko nebo Spojené království. Poslední údaj z roku 2010 má hodnotu 31.3, což je rozhodně lepší než v případě Lotyšska (36.1) a Litvy (36.9), avšak je stále výrazně vyšší než v případě severských zemí.

V otázce sociální koheze je k dispozici celkem rozsáhlý zdroj dat z Evropské unie a přidružených států (Švýcarsko, Norsko, Island, občas i USA apod.), kterým disponuje Eurostat a který je běžně dostupný na jeho webových stránkách. V oddílu sociální koheze poskytuje detailní data k otázkám typu „nerovnost v příjmech“ (dobré k porovnání s údaji Gini koeficientu, s poněkud jinou metodikou ale podobnými výstupy), celková dlouhodobá nezaměstnanost v jednotlivých členských státech, sociální transfery obyvatelstvu ohroženému chudobou apod. Já jsem vybral pro účel ilustrace výše sociální koheze základní tabulku „*People at-risk-of-poverty after social transfers*“, čili procento obyvatel, kterým hrozí chudoba i přes veškerou sociální pomoc, kterou dostávají od státu a dalších institucí (pro Eurostat je jejich disponibilní příjem po obdržení sociální pomoci pod hranicí 60% mediánu harmonizovaného příjmu v dané zemi). Opět bude nejlepší ilustrací tabulka, referenční země ponechávám pro porovnání stejné:

Tabulka 2: Procento obyvatel ohrožených chudobou, po sociálních transferech

UNIT: Percentage of total population **INDIC_IL:** At risk of poverty rate (cut-off point: 60% of median equivalised income after social transfers) **SEX:** Total **AGE:** Total

	TIME	2000	2001	2006	2007	2008	2009
GEO							
Czech Republic	:		8	9.9	9.6	9.0	8.6
Denmark	:		10	11.7	11.7	11.8	13.1
Germany (including former GDR from 1991)		10	11	12.5	15.2	15.2	15.5
Estonia		18	18	18.3	19.4	19.5	19.7
Spain		18	19	19.9	19.7	19.6	19.5
France		16	13 ^(b)	13.2	13.1	12.7	12.9
Latvia		16	:	23.1	21.2	25.6	25.7
Lithuania		17	17	20.0	19.1	20.0	20.6
Austria		12	12	12.6	12.0	12.4	12.0
Poland		16	16	19.1	17.3	16.9	17.1
Slovakia		:	:	11.6	10.6	10.9	11.0
Finland		11	11 ^(b)	12.6	13.0	13.6	13.8
Sweden		:	9	12.3	10.5	12.2	13.3
United Kingdom		19 ^(b)	18	19.0	18.6	18.7	17.3
Iceland		:	:	9.6	10.1	10.1	10.2
Norway		:	11	12.3	11.9	11.4	11.7

Available flags:

b break in series**e** estimated**f** forecast**l** see metadata**p** provisional**r** revised**s** Eurostat estimate**u** unreliable**c** confidential**n** not significant**z** not applicable (incl. real zero)

Special values:

0 less than half the final digit shown and greater than real zero

: not available

Zdroj: Eurostat, použito 7.5.2012

Tabulka nám odráží několik informací: obecně z ní lze vyvodit, že Lotyšsko, Litva i Estonsko mají v rámci EU jednak vysoký počet obyvatel ohrožených chudobou, jednak že jejich systémy sociálního zabezpečení nejsou v potlačování tohoto jevu mnoho úspěšné; obzvláště je toto patrné u Lotyšska a jeho rozvrácené ekonomice po krizi 2008 – 2010, ale i z dlouhodobého hlediska se nedaří situaci zlepšit – vždyť od roku 2001, kdy bylo Estonsko chudším státem než dnes, se procento těchto lidí zvýšilo. Naproti tomu v severských státech (a v bývalém Československu) je procento obyvatel ohrožených chudobou o zhruba polovinu menší, s lehkými rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. V tomto případě je nejvyšší ukazatel u Finska s 13.8% obyvatel ohroženými chudobou, Estonsko má však daleko vyšší hodnotu – 19.7%.

Pokud srovnáme údaje ze skupiny severských zemí a z Estonska, je možné si všimnout výraznějšího rozdílu mezi Estonskem a severskými státy než rozdílů uvnitř severských států. Jejich kooperující a podobně postavené sociální systémy dopomáhají vytvářet společnost podobných parametrů, z nichž Estonsko poněkud vypadává. Pravda,

samo Estonsko vykazuje lepší výsledky než Litva nebo Lotyšsko, ale rozdíly zůstávají. Sociální stát severského typu opravdu v Estonsku v tuto chvíli není, při liberálním přístupu k ekonomickému řízení země je otázkou, zdali tomu někdy tak bude.

Otázka rovnosti pohlaví vyznívá pro Estonsko také poněkud nepříznivě, i když zde se nedá říci, že by se umísťovalo na chvostu EU. Například údaje z roku 2007 a 2008 naznačují, že v otázce nerovnosti platů mezi muži a ženami je na tom Estonsko v EU zdaleka nejhůře – vykazuje největší genderový rozdíl v příjmech (30,3%), avšak nutno poznamenat, že ani severské země si nestojí zrovna nejlépe.⁷³ V otázce rovného sdílení rozhodovacích pravomocí už je situace v Estonsku poněkud lepší a celkem se blíží stavu v severských státech, které se drží v takovém žebříčku v rámci EU vysoko, ačkoliv např. početní zastoupení žen v parlamentu je podobné ostatním členům EU přistoupivším v roce 2004.⁷⁴

Mnoho ekonomů dnes vidí Estonsko jako příklad liberální ekonomiky. Ta byla nastavena již při prvních fázích transformace a udržuje se dodnes, především z toho důvodu, že politické strany střídající se ve vládách udržují v tomto ohledu kontinuitu, otázka větších zásahů státu do ekonomiky a konceptu welfare state není v Estonsku příliš výrazná. Vládnoucí politické strany jsou dlouhodobě v ekonomických otázkách zaměřeny spíše pravicově.⁷⁵ Jeden ze základů severské spolupráce, tedy welfare state, není v Estonsku přítomen a ani zdaleka ho nepřipomíná. Především ve Švédsku a Finsku hrála významnou roli při tvorbě severského ekonomického modelu sociální demokracie. V Estonsku taková sociální demokracie nemá tradici a dnešní sociálně-demokratické strany, i když se třeba přímo takto jmenují, jsou v sociální politice více zaměřené doprava, než jak tomu u sociálnědemokratických stran bývá. V tomto ohledu je tedy možné říci, že Estonsko severskou zemí celkem jasně není.

---

⁷³ Viz tab. 7 „Women’s average earnings as a percentage of men’s, latest figures“ in „Pay developments – 2008“, Eurofound – European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2009, str. 25. Dostupné online z:

<<http://www.eurofound.europa.eu/docs/eiro/tn0904029s/tn0904029s.pdf>>, citováno 14.6.2010.

⁷⁴ Janneke Plantenga et al., „Towards a European Union Gender Equality Index“, in *Journal of European Social Policy* 19, č. 1 (2009), tab. 3: *Ranking of 25 EU member states on the dimension equal sharing of decision-making power*, str. 28.

⁷⁵ Více viz Martin Myant a Jan Drahokoupil, *Transition Economies: Political Economy in Russia, Eastern Europe, and Central Asia* (Malden: John Wiley, 2011), str. 181 – 182.

5.2. Sdílený historický vývoj a jeho odkaz do současnosti

Vývoj společné historie skandinávských a severských zemí jsem myslím dostatečně popsal výše, stejně tak je z nich dle mého patrné, proč jedním z argumentů pro severskost je právě sdílená historie a její odkazy vedoucí do současnosti. Chtěl bych tu tedy polemizovat s otázkou, zdali historický vývoj Estonců koreluje se sdílenou historií severských zemí.

Společná historie dnešních severských zemí se odehrávala dlouho především na bázi toho, že daná území byla pod područím buďto dánského, nebo švédského království. V průběhu 19. století sice Finsko nejprve ztratilo jasné politické vazby na Švédsko připojením pod Rusko, avšak švédský jazyk, švédský typ judikatury, samosprávy či luteránství nadále zůstávaly silně přítomny. Vždyť finské území a jeho obyvatelstvo bylo do roku 1809 přes 700 let součástí Švédského království.⁷⁶ V první polovině 20. století se pak osamostatnily Norsko s Islandem, právě od Švédska, resp. Dánska. Finsko získalo nezávislost na Rusku při revolucích roku 1917 a v následujících letech se i kvůli mezinárodní situaci přiklonilo k vznikajícímu modelu severské spolupráce. Historie těchto států je tedy dodnes určitým způsobem sdílená a v rámci severské spolupráce hojně zmiňovaná jako jeden z argumentů.

U Estonska se toto ovšem říci nedá. Území bylo sice po jistou dobu pod švédskou nadvládou, která mu přinesla určité prvky patrné dodnes (například založení univerzity v Tartu roku 1632, první v regionu), avšak prohra Švédska s Ruskem na počátku 18. století znamenala připojení území pod ruskou říši až do roku 1917. A připojit se k Rusku na počátku 18. či 19. století už je rozdíl – 18. století přineslo do Evropy nové myšlenky zásadního charakteru – svoboda člověka, otázka nevolnictví, republikánství apod., myšlenky, které se v Rusku prosazovaly poněkud obtížněji. Navíc, Finsko bylo připojeno k Rusku se závazkem rozsáhlé autonomie, estonská území nikoliv. A nebyli to ani Švédové, ani Estonci, kdo daná území reálně spravoval a byl v nich vládnoucí vrstvou: tou byli na estonském území už od středověku především místní, tzv. baltští Němci.⁷⁷ A byli to především oni, kdo vtiskával v průběhu první poloviny 19. století moderní hodnoty estonskému obyvatelstvu, byli též důležitým

⁷⁶ Erik Allardt, „Finland as a Nordic Society“, in *Finland: People, Nation, State*, eds. M. Engman, D. Kirby et al. (London: C. Hurst & Co., 1989), str. 212.

⁷⁷ L. Švec, *Dějiny pobaltských zemí*, str. 125 – 130.

spouštěcím činitelem jeho národního obrození.⁷⁸ Snad jediným časovým celkem v moderní historii, kdy se výrazněji projevoval příklon Estonců ke Skandinávii, byla krátká doba okolo roku 1918, kdy estonští politici bojující za nezávislost vyslovili myšlenku „Balto-skandinávského“ federálního státu, ovšem jakožto celku schopného protiváhy k tehdejšímu Německu a Rusku.⁷⁹ Po skončení okupace Estonska v roce 1991 už severská dimenze měla zcela jiný rozsah, a pozdější snahy Estonců o zapojení se do této dimenze a na základě toho i do úzké severské spolupráce jsou kvůli jhu sovětské okupace a potřeby návratu do Evropy snad i pochopitelné. Na druhou stranu – pokud je jedním ze základních elementů severskosti společná historie, v případě Estonska bych o tomto pochyboval. Už jenom kvůli sovětské nadvládě, která vývoji etablované demokratické společnosti severského typu rozhodně nepřispěla, a dodnes je v Estonsku patrná. Nejvýrazněji v případě ruskojazyčné menšiny, jejíž soužití s Estonci je problematické (viz níže). Estonsko má dlouhodobě kvůli tomuto problematické vztahy s Ruskem, což severské státy vnímají poměrně negativně.

Pokud bych na závěr této podkapitoly měl říci, zdali Estonsko v případě faktoru sdílené historie je či není severskou zemí, přiklonil bych se spíše k názoru, že není. Nicméně historická percepce je pro každého člověka, pro každý národ odlišná, a zde se projevuje značná komplikovanost pro jasnou odpověď. Pokud opět nahlédnu na webové stránky oficiální severské spolupráce, potom se v historických článcích o Estonsku víceméně nedočtu. I to je jeden z ukazatelů, který nahrává mému negativnímu stanovisku.

5.3. Geografická lokace

Podíváme-li se na obecně zeměpisnou mapu Evropy a na ní lokalizujeme severské země, bez překvapení je najdeme v pásu nejzazšího severu, táhnoucím se od západu – Grónsko, Island – až po východ Finska. Nejjižnější část regionu severských zemí potom zasahuje k severním hranicím Německa – to je jižní Dánsko, za nejsevernější bod lze brát buďto švédské Špicberky či severní části Grónska, na kontinentu je to potom Nordkapp v Norsku – nejsevernější část pevninské Evropy. Pokud se podíváme na Estonsko v rámci tohoto geografického vymezení, pak se dá bez problémů říci, že může

⁷⁸ Viz tamtéž, str. 127; Jan Lewandowski, *Historia Estonii* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2002), str. 140.

⁷⁹ M. Lagerspetz, *How Many Nordic Countries?*, str. 51.

tvořit součást severských zemí. Nejvýchodnější část Estonska nedosahuje ani k 30. poledníku východní délky, finská východní Karélie jej přesahuje. Tallinn je zhruba na stejné rovnoběžce jako Stockholm a jih Estonska je zhruba na podobné rovnoběžce jako severní cíp Dánska. Estonsko navíc přímo hraničí (přes moře) s Finskem a Švédskem, krátkou vzdálenost mezi nimi ještě zmenšují četné ostrovy patřící buďto Estonsku (Saaremaa), Švédsku (Gotland) nebo Finsku (Ålandy).⁸⁰

Tolik stručný pohled do mapy. Určitá argumentace proti jednotné geografické poloze může použít Baltské moře jako dělicí prvek. Estonské ostrovy Saaremaa a Hiiumaa ovšem zasahují poměrně daleko od estonské pevniny směrem ke Švédsku, a Tallinn od Helsinek je vzdálen přes Finský záliv jen asi 80 km. Nehledě na to, že Baltské moře bylo ve zdejším regionu často spojujícím prvkem, nikoliv rozdělujícím. Island je ostrov poměrně daleko od evropského pobřeží. Opět zde hraje roli Finsko: má dlouhou územní hranici s Ruskem, stejně jako Estonsko, a v jistých partiích leží více na východ než Estonsko. Pokud je Finsko součástí severských zemí, z geografického hlediska nespátřuji problém zařadit tam i Estonsko.

5.4. Jazyková příbuznost

Ilves ve svém proslovu zmínil společný moment „Yule Lands“, z jazykového hlediska argumentace dle mého správná, i když odkazující do poněkud spirituálních mezí. Skandinávský poloostrov obývají především obyvatelé používající germánské jazyky v indoevropské jazykové rodině; Island to samé, obyvatelé Grónska vesměs vedle svého dobře udržovaného jazyka blízcího se spíš kanadským indiánům používají taktéž dánštinu. Sever Skandinávie a Finska obývá domorodé kočovné obyvatelstvo Sámů, jejichž jazyky spadají do ugrofinské jazykové rodiny, blíže potom tyto jazyky tvoří tzv. finsko-laponskou podskupinu, kam patří i finština a estonština. Než dosáhla během 2. světové války skandinávská spolupráce svoji „severskou“ dimenzi zahrnující i Finsko, mohl být argument jazykové příbuznosti pro Estonsko nepříznivý, nyní to ovšem dle mého není mnoho na pořadu dne. Mohl bych argumentovat přítomností švédštiny ve finských dějinách a dodnes skrze minoritu, přičemž Estonci jsou historicky ovlivněni především němčinou a ruštinou, ovšem ono „gró“ problému Estonska jako severské země nestojí na tomto vymezení severskosti. Naopak, jak píše Mikko

⁸⁰ Viz Školní atlas světa, mapa *Evropa – Obecně zeměpisná mapa*. Kartografie Praha 1998, str. 68.

Lagerspetz, severská spolupráce se mnohdy odehrává nejenom na bázi mezivládní, ale směřuje do všech úrovní společnosti. Současné vztahy mezi severskými zeměmi jsou tak těsné a vztahují se na tolik různých životních situací, že pouhé občasné překlady do angličtiny, které se staly nutnou součástí oficiální mezivládní spolupráce, nemůžou dostačovat. Lingvistická příbuznost finštiny s estonštinou a rozsáhlá znalost finštiny u Estonců je proto důležitá, a například odlišuje pozici Estonců od jejich jižních sousedů Lotyšů.⁸¹ Pokud by stála otázka připojení Estonska k severským zemím na otázce jazykové, nebyl by dle mého názoru problém Estonsko za severskou zemi považovat.

5.5. Ochrana menšin

Jeden z mála novodobých etnických konfliktů v dnešních severských zemích se odehrával spíše na politické úrovni a byl nakonec celkem úspěšně vyřešen – jedná se o problém švédsky mluvící minority ve Finsku a problém Ålandských ostrovů. Navíc byla tato otázka úspěšně vyřešena ještě v době, kdy se Finsko k severským zemím ani nepočítalo a neprobíhala mezi ním a skandinávskými zeměmi žádná hlubší severská spolupráce. Dnes je ve finské ústavě ustanoveno následující: oficiálními jazyky jsou finština a švédština; Ålandské ostrovy mají ústavně garantovanou autonomii s vlastní samosprávou a tvoří demilitarizovanou zónu, tak jak bylo stanoveno tzv. Ålandskou konvencí vydanou Společností národů v roce 1921. Oficiální podpora ze strany finského státu a státní správy vedly k úspěšné integraci Švédů do majoritní společnosti a dnes toto soužití lze brát za model pro řešení jiných etnických problémů a otázek.⁸²

Estonsko zdědilo po sovětském systému jeden nevíтанý problém: početnou rusky mluvící minoritu čítající nyní asi 38% populace.⁸³ Do dnešní doby jsou patrné problematické vztahy mezi těmito dvěma skupinami, pramenící především z moderní historie a ze vztahu Ruské federace a Estonska. Ruská populace je do značné míry státem i společností odmítána a pokusy o integraci rusky mluvících obyvatel do většinové společnosti se neseťkaly s úspěšnou odezvou – například estonské občanství má pouze asi polovina rusky mluvících, kdežto čtvrtina má občanství ruské a čtvrtina

⁸¹ M. Lagerspetz, *How Many Nordic Countries?*, str. 58.

⁸² Susanne Eriksson, „*The example of Åland: autonomy as a minority protector*“, Finland Promotion Board, duben 2007. Dostupné online z <http://finland.fi/public/default.aspx?contentid=160122&contentlan=2&culture=en-US>, citováno 15.6.2010.

⁸³ „*Estonia: People and Society*“. CIA World Factbook 2012. Dostupné online z <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/en.html>, citováno 16.5.2012.

dokonce nemá občanství žádné. V dubnu 2007 se navíc v zemi odehrály největší nepokoje od znovuzískání nezávislosti, a to poté, co se správa Tallinnu rozhodla (za poněkud kontroverzní situace) odstranit sovětský pomník neznámého vojína komemorující druhou světovou válku, pomník, který měl značný význam pro lokální ruský mluvící komunitu.⁸⁴ Dá se říci, že v zemi je přítomno napětí mezi majoritním a minoritním etnikem, a i přes snahy mezinárodních institucí a státu samotného toto napětí občas eskaluje do konfliktů, situace v tomto ohledu v Estonsku není dobrá a je velkou otázkou, kam se bude – i díky nedobrym vztahům Estonska s Ruskem – vyvíjet.

V rámci ruskojazyčného obyvatelstva Estonska si dovolím prezentovat zde ještě jeden pohled, postsovětský. Magdalena Leichtová se ve svém příspěvku do publikace *Evropa regionů* zabývá Kaliningradskou oblastí, jakožto periferií Sovětského svazu. Podle ní se na periferii často tvořily mýty o centru, které nemá o regionální problémy zájem. V případě (nově) vzniklé Kaliningradské oblasti a dalších regionech Ruska se zdvihla vlna xenofobie namířená především proti příslušníkům nově samostatných postsovětských národů. V případě Kaliningradské oblasti to byl pocit ohrožení z důvodů hrozeb re-germanizace, litevské nevraživosti nebo (dokonce) finského revanšizmu.⁸⁵ Ruskojazyčné obyvatelstvo promíšené v důsledku soužití v rámci Sovětského svazu s estonským etnikem se tak ocitlo uvnitř cizího státu, jehož státotvorné etnikum nebylo vůči této nově vzniklé minoritě dvakrát pozitivně naladěno. Situaci neestonsky hovořících obyvatel v obnoveném Estonsku bych připodobnil k situaci v Kaliningradské oblasti jakožto exklávě, jejíž obyvatelé se cítili ohroženi okolními státy. Ruskojazyční obyvatelé Estonska měli navíc tuto situaci ztíženu faktem, že se většinou proti své vůli ocitli v postavení, které jim mohlo přijít ještě víc ohrožující.

Jak je vidno, menšinová situace v Estonsku je značně problematická a do budoucna komplikována tím, že si dlouhodobě udržuje statický charakter. Estonsko je mladá země a malý národ, který byl za okupace Sovětským svazem doveden do situace, kdy se mohl brzy stát na svém území nemajoritním etnikem. Z tohoto pohledu snad jsou kroky Estonců vůči ruskojazyčné komunitě pochopitelné, navíc Rusko, obrovský soused, tento problém často používá při vměšování se do vnitřních záležitostí Estonska. Problém takového rázu není v dnešních severských zemích přítomen.

U ochrany menšin bych rád zmínil okrajově ještě jeden fenomén, který současnou estonskou společnost silně odlišuje od společností severských států, a to je

⁸⁴ Toivo U. Raun, *Estonia after 1991: Identity and Integration*, str. 530 – 533.

⁸⁵ Magdalena Leichtová, „Kaliningradská oblast“, in *Evropa regionů*, ed. L. Cabada et al, str. 127.

vztah k sexuálním menšinám. Švédsko, Dánsko, Island, Norsko a v menší míře i Finsko patří v dnešní Evropě k zemím velmi tolerantním k sexuálním menšinám; pokud jde například o otázky registrovaného partnerství či adopce dětí rodiči stejného pohlaví, patří Dánsko či Island k zemím, které nejen v Evropě, ale i na celém světě patří na tomto poli k průkopníkům. Naproti tomu estonská společnost vykazuje spíše homofobní tendence, a ačkoliv homosexualita není nijak postihována, jak politická reprezentace, tak i společnost nejsou pozitivně nakloněny vývoji směřujícímu ke stavu v severských zemích.⁸⁶

Dlouhodobě problematické vztahy s ruskojazyčnou minoritou ovlivňující mezinárodní vztahy Estonska a málo rozvinutá politika v otázce práv sexuálních menšin jsou důvody, kvůli kterým v případě faktoru ochrany menšin nelze Estonsko považovat za severskou zemi.

5.6. Luteránská víra a tradice

Luteránská víra se do oblasti severských zemí rozšířila především přes tehdejší Švédské království krátce po vypuknutí reformace v německých zemích, a skrze okleštění majetku a pravomocí církve a její podřadné postavení vůči králi se tento stav udržel až do nové doby.⁸⁷ Všechny dnešní severské země znají především protestantskou křesťanskou víru a vycházejí z její tradice. Zajímavé je, že počet obyvatel hlásících se či praktikujících nějaké vyznání je jedním z nejnižších v Evropě.⁸⁸ V dnešním Estonsku je institucionalizovaná víra mezi obyvatelstvem taktéž dost marginalizována, určité zdroje tvrdí, že se jedná (spolu s ČR a Švédskem) o nejvíc ateistický stát v Evropě.⁸⁹

Do Estonska se luteránská víra dostala stejnou cestou jako křesťanství samo – pomocí Němců. Ti ve formě Řádu mečových rytířů nejprve christianizovali oblasti dnešního Estonska ve 13. století, jejich potomci – vládnoucí třída baltských Němců, silně navázaná na vlastní německé země – potom velmi záhy po započetí reformace

⁸⁶ Jürgen Gerhards, „Non-Discrimination towards Homosexuality. The European Union’s Policy and Citizens’ Attitudes towards Homosexuality in 27 European Countries“ *International Sociology* 25, č. 1 (2010), str. 10 – 12.

⁸⁷ E. Jutikkala, K. Pirinen, *Dějiny Finska*, str. 69 – 71.

⁸⁸ „Special Eurobarometer 225 / Wave 63.1 – Social Values, Science and Technology“, část 1.2 – *Religious and spiritual beliefs, Q2: Belief in God or spirit or life force*. Evropská komise, 2005, str. 9. Dostupné online z <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_225_report_en.pdf>, citováno 17.6.2010.

⁸⁹ tamtéž

v německých zemích přenesla její myšlenky i do oblastí Estonska a Livonska.⁹⁰ Baltští Němci zůstali lokálními hegemony na daném území i přes jeho přiřazení nejprve ke Švédsku, později k Rusku, v podstatě až do roku 1917 a svoji luteránskou víru vtiskli i většinovým Estoncům. V 19. století měl luteránský přístup k životu, vědění, vzdělanosti a osobním svobodám takový vliv, že pobaltské gubernie Ruska vykazovaly mnohem silnější modernizační tendence nežli zbytek říše.⁹¹ Pokud byl luteránský prvek hnacím motorem rozvoje ve Skandinávii a obecněji v severských zemích, hrál podobnou roli i na estonském území. Hovoříme-li o společné luteránské víře a tradici jakožto jednom ze společných elementů severských zemí, Estonsko lze mezi severské země počítat.

5.7. Shrnutí

Pro pořádek zde znovu vyjmenuji šest stěžejních faktorů, nyní k nim ovšem připojím „výsledek“ konfrontace s elementy sledovatelnými v Estonsku.

1. „WELFARE STATE“ – SEVERSKÝ MODEL SOCIÁLNÍHO STÁTU, ROVNOST POHLAVÍ APOD.

Estonský ekonomický model je založen nikoliv na sociálním státu a severském modelu welfare state, ale na liberálních principech. V tomto ohledu Estonsko není severskou zemí.

2. SDÍLENÝ A SPOLEČNÝ HISTORICKÝ VÝVOJ A JEHO ODKAZ DO SOUČASNOSTI

Jasná odpověď je zde komplikovaná kvůli různým percepčním historií různými aktéry. Můj názor je, že v tomto faktoru Estonsko spíše není, než je severskou zemí.

3. GEOGRAFICKÁ LOKACE

Geografická lokace Estonska je v porovnání se severskými zeměmi příznivá. V tomto ohledu se Estonsko za severskou zemi považovat dá.

4. JAZYKOVÁ PŘÍBUZNOST

Blízká příbuznost estonštiny s finštinou je hlavním argumentem, který zdůvodňuje pozitivní odpověď na otázku Estonska jako severské země.

5. OCHRANA MENŠIN

⁹⁰ Toivo U. Raun, *Estonia and the Estonians* (Stanford: Hoover Institution Press, 1991), str. 15 – 17.

⁹¹ L. Švec, *Dějiny pobaltských zemí*, str. 119, 127.

Problematické vztahy Estonců s ruskojazyčnou minoritou ovlivňující vztahy s Ruskem jsou hlavním důvodem, proč se ve faktoru ochrany menšin Estonsko nemůže řadit k severským zemím.

6. LUTERÁNSKÁ VÍRA A TRADICE

Přítomnost luteránství na estonském území a jeho podobný vliv na vývoj dovolují Estonsko řadit k severským zemím.

Jak jsem zde shrnul, ve třech faktorech z šesti Estonsko splňuje kritéria severské země, u jednoho faktoru je komplikovaná odpověď, ale spíše kritéria splněna nejsou, a ve dvou faktorech se Estonsko za severskou zemi považovat nedá. Faktor první a druhý, tedy severský model sociálního státu a sdílená historie a její odkaz do současnosti, jsou faktory nejdůležitější. V jejich případě se ovšem Estonsko za severskou zemi spíše nedá počítat. Být severskou zemí znamená soubor faktorů, u nichž při procesu vznikání konceptu a při procesu budování spolupráce taktéž docházelo k úpravám či redefinicím jejich vnímání. Tento proces probíhal, jak bylo výše vysvětleno, především po druhé světové válce. Estonsko bylo v té době obsazeno Sovětským svazem, a i kdyby tomu nebránil jakýkoliv jiný důvod, tato situace zamezila Estoncům se těchto procesů zúčastnit.

Spíše nesdílená než sdílená historie je dle mého názoru tím, co přispívá k „odklonu“ Estonců od tradičních, poněkud levicových hodnot severských společností. Od toho se odvíjí i problematika rovnostářské společnosti a menšinové otázky, což jsou pro severskou spolupráci důležité elementy. Určitá společná historie či hodnoty bezesporu najít lze i díky zeměpisné blízkosti, jazykové příbuznosti k Finům a tradici luteránství; to je možná to, co dělá Estonce tak blízké severským národům; avšak odlišný historický vývoj posledních dvou staletí a především plné začlenění do SSSR v roce 1944 (1940) brání tomu, aby 10 – 20 let po znovuzískání nezávislosti se Estonci mohli zařadit k plnohodnotným severským národům a státům. A nepomohou ani argumenty Toomase Hendrika Ilvese o vyspělosti Estonců na poli korupce, IT či dalších moderních technologií. Jistě, podobná mentalita určitě nahrává úzké obchodní spolupráci Estonců se severskými národy, ovšem jeho argumenty bohužel nestačí a mnoho se nezměnilo ani více jak deset let od jeho projevu. I přes snahy Estonců a jejich politiků se zařadit mezi severské země se takto zatím nestalo, především z toho důvodu, že to severské země ani nechtějí; místo toho rozvinuly širší dimenzi spolupráce v rámci

většího regionu Baltského moře.⁹² Spolupráce ovšem na stejné bázi probíhá i s Lotyšskem a Litvou a do určité úrovně i s Ruskem. Dnes je celý tento region vyjma Kaliningradské oblasti a ruské části Finského zálivu uvnitř Evropské unie, a dle oficiálních stránek severské spolupráce „kontakt mezi severskými a baltskými partnery je stále obzvláště blízký, ale pouze čas ukáže, v jakém směru se severská spolupráce bude vyvíjet v nejbližší budoucnosti“.⁹³ Pro severské státy tedy v tuto chvíli Estonsko severskou zemí není, což je v otázce Estonska jako severské země zásadní.

Závěr

Estonsko má bezesporu k regionu severských zemí velmi blízko, probíhá zde čilá kulturní a sociální interakce, ekonomické propojení Estonska především s Finskem a Švédskem, a poměrně dobře funguje zapojení Estonska do širší spolupráce severských zemí s Pobaltím a regionem Baltského moře v široké škále okruhů. Severský region se i dnes považuje za region vyspělý a elitní, z jeho strany tedy spolupráce vně regionu probíhá za účelem předávání zkušeností, znalostí a úspěšných modelů fungování státu a regionu směrem do širšího okruhu zemí okolo.

Do tohoto širšího okruhu dle mého názoru severské státy zařazují i Estonsko. Bylo argumentováno, že je složité považovat Estonsko za severskou zemi, jednak protože nesplňuje určitá základní kritéria, ale především z důvodu, že ho za severskou zemi nepovažují samotné severské státy. Proto snahy estonských představitelů o vnější vnímání Estonska jako severské země působí relativně nevěrohodně. Jejich argumentační rámec lze alespoň zčásti zpochybnit, jak jsem se pokusil vyjádřit v této práci. Protože ony snahy byly limitované konkrétním obdobím, je zřejmé, že zde bylo přítomno vícero důvodů pro potřebu být vnímán jako součást severských zemí. Ono konkrétní časové období se vztahuje k letům předcházejícím vstupu Estonska do Evropské unie.

Na počátku práce jsem vyslovil dvě tvrzení. Za prvé jsem spatřoval v politických snahách a činech potřebu být vnímán jako součást vyspělého evropského regionu, aby se Estonsko odlišilo od svých sousedů Lotyšska a Litvy v rámci regionu Pobaltí,

⁹² „Norden in Estonia. Why?“, Official webpage of Nordic Council office in Estonia. Dostupné online z <<http://www.norden.ee/en/about-us/norden-in-estonia-why.html>>, citováno 18.6.2010.

⁹³ „After 1989. Regional support and global vision in a new world order“, Official webpage of Nordic cooperation. Dostupné online z <<http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/the-history-of-nordic-co-operation/after-1989>>, citováno 18.6.2010.

k němuž bylo a dodnes bývá Estonsko často přiřazováno. Estonsko bylo od počátku transformace následující po znovuoobnovení nezávislosti úspěšnějším reformátorem než jeho jižní sousedé, což se projevilo v dřívějším započetí přístupových jednání s Evropskou unií. V momentě, kdy byly na konci roku 1999 přizvány i Lotyšsko a Litva, estonští politici se začali obávat o svoji výsadní pozici. Diskuze o regionální příslušnosti Estonska probíhaly v zemi už od počátku devadesátých let a myšlenka severské země nebyla tedy nová. Estonští politici tedy použili tuto myšlenku a začali ji oficiálně podporovat a propagovat v zahraničí, především na půdě severských států a v rámci Evropské unie. Komplikovanost konceptu Estonska jako severské země, rozjitření vztahů s Lotyšskem a Litvou a odmítavý postoj severských zemí ukazovaly na fakt, že taková politická snaha není zcela založena na reálných základech. Estonsko se severskou zemí nestalo. Ovšem v momentě, kdy byl vstup do EU už jasně daný a téměř jistý, tyto politické snahy poněkud ustaly, alespoň v oficiální zahraniční politice. Tento vývoj též podporuje můj argument, že estonským politikům nešlo primárně o to, aby se Estonsko stalo severskou zemí, ale podpořit přistoupení k EU pomocí definice Estonska jako součásti vyspělého regionu, regionu z větší části již integrovaného do Unie.

Druhé tvrzení, tedy že Estonsko se z vnitřních i vnějších důvodů za severskou zemi považovat nedá, a tedy takové snahy politiků jsou problematické, se též víceméně potvrdilo. Je nutno zde uvést, že nelze jasně popřít, že by Estonsko mělo být severskou zemí. V otázce geografické polohy, vlivu luteránství či jazykové afinity má země mnoho společného se svými severními a západními sousedy. Blízkost a podobnost historického vývoje je též v jistých obdobích patrná, avšak moderní doba přinesla Estoncům vývoj, který je zcela odtrhl od severských sousedů. Až posledních dvacet let se opět obnovují vzájemné vztahy, dokonce se stávají velmi úzkými a vyspělými. Možná po roce 1991 začala pro Estonsko a severské země nová éra sblížení, která do budoucna povede k přijetí malého státu do regionu severských zemí. Základní stavební kameny tohoto konceptu přežily významné geopolitické změny v Evropě na přelomu 80. a 90. let minulého století, a koncept se přizpůsobil nové evropské realitě bez železné opony. Jeho přizpůsobení mělo za následek fakt, že z obranné neutrální pozice se severské země posunuly směrem k určitému „exportu“ svého úspěšného modelu za hranice regionu. Jeho prvním cílem bylo vedle Lotyšska a Litvy i Estonsko. Protože má podle mého názoru k severským zemím o něco blíž než jeho jižní sousedé, je možné, že mnou nastíněná možnost budoucího vývoje opravdu nastane.

Summary

There is no doubt that Estonia is close to the region of Nordic countries. Busy cultural and social interactions take place, it's economically connected in particular with Finland and Sweden, and it engages pretty well in broader cooperation of Nordic countries with Baltic states and the region of Baltic Sea in various areas. Northern region is still considered as developed and elite therefore their cooperation outside the region is in the form of handing down experience, knowledge and successful models of state and region governing to the countries around.

In my opinion Nordic countries do include Estonia into this wider sphere. It has been reasoned that it is complicated to consider Estonia a Nordic country. Partly because it does not fulfil basic criteria, but especially because Nordic countries alone do not consider it to be that. Consequently the effort of Estonian representatives to convince other countries to view Estonia as a Nordic state appears unreliable. Their arguments can be questioned at least partly and that is what I've tried to outline in this thesis. As these efforts were limited by particular period of time it shows that there were several reasons to feel the need to be viewed as a part of Nordic countries. This particular period of time relates to the years preceding the admission of Estonia into the European Union.

At the beginning of this thesis I've presented two statements. Firstly I've seen in political efforts and actions the need to be viewed as part of developed European region in order to differentiate Estonia from their neighbours Latvia and Lithuania within the frame of Baltic states to which Estonia was and still often is assigned. Estonia was from the beginning of its transformation following its restoration of independence more successful with reforms than its southern neighbours which manifested itself in earlier initiation of negotiations of admission with the European Union. Estonian politicians started to be anxious the moment Latvia and Lithuania were included into the negotiations at the end of the year 1999. Discussion about regional attachment of Estonia were ongoing in the country from the beginning of nineties so the idea wasn't anything new. Therefore Estonian politicians used this idea and started to support it officially and to advertise it abroad, especially in northern countries and in the European Union. Complexity of the concept of Estonia as a northern country, ruffled relationship with Latvia and Lithuania and dismissive approach of Nordic countries pointed to the fact, that this political effort isn't based on objective fundamentals. Estonia didn't

become a Nordic country. On the other hand these political efforts somewhat diminished the moment the admission into the EU was almost certain, at least in the foreign policy. This development supports my argument that Estonian politicians weren't trying to make Estonia Nordic country in the first place, but only wanted to support the admission into EU with the help of defining Estonia as part of a developed region, region which was for the most part already integrated into EU.

Second statement that Estonia can't be from internal and external reasons considered a Nordic country, and thus such efforts of politicians viewed as problematic, was more or less confirmed. It's necessary to say it can't be completely denied, that Estonia should be a Nordic country. Estonia has a lot in common with its northern and western neighbours in the matter of geography, the influence of Lutheranism or lingual affinity. Proximity and similarity of historical development is also apparent in certain periods, however the development in the modern era alienated Estonians from their northern neighbours. Mutual relationships are being restored in the last twenty years and they are actually becoming very warm and extended. Maybe after the year 1991 a new era of bonding has begun for Estonia and Nordic countries, which might lead to acceptance of this small state into the region of Nordic countries in the future. The fundamentals of this concept have survived significant geopolitical changes in Europe at the turn of eighties and nineties last century and the concept adapted itself to new european reality without Iron Curtain. Its adaption had the effect that Nordic countries have shifted from defensive neutral position to a certain „export“ of their successfull model outside the borders of the region. Their first target was apart from Latvia and Lithuania also Estonia. As it is, in my opinion, a bit closer to Nordic countries than its southern neighbours, it's possible that the future development might turn out according to the outlined ideas above.

Použitá literatura

Primární

Dokumenty a web severské rady a severských zemí

„1953 – 1971. *Many plans and initiatives, little progress.*“, Official webpage of Nordic cooperation. Dostupné online z <<http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/the-history-of-nordic-co-operation/195320131971>> (staženo 11.6.2010).

„1973 – 1989. *Nordic, European and global co-operation.*“, Official webpage of Nordic cooperation. Dostupné online z <<http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/the-history-of-nordic-co-operation/197220131989>> (staženo 11.6.2010).

„*After 1989. Regional support and global vision in a new world order*“, Official webpage of Nordic cooperation. Dostupné online z <<http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/the-history-of-nordic-co-operation/after-1989>> (staženo 18.6.2010).

„*Industrialisation, democratisation and nationalisation, approx. 1810–1920*“, Official webpage of Nordic cooperation. Dostupné online z <<http://www.norden.org/en/the-nordic-region/history-of-the-nordic-region/industrialisation-democratisation-and-nationalisation-approx.-181020131920>> (staženo 6.5.2012).

Ola Tunander, „Nordic cooperation“, *ODIN - Information from the government and the ministries*, Ministry of Foreign Affairs, Norway. Dostupné online z <<http://web.archive.org/web/20050312142345/http://odin.dep.no/odin/engelsk/norway/foreign/032005-990418/dok-bn.html>> (staženo 2.9.2011).

„*Norden in Estonia. Why?*“, Official webpage of Nordic Council office in Estonia. Dostupné online z <<http://www.norden.ee/en/about-us/norden-in-estonia-why.html>> (staženo 18.6.2010).

„*Nordic Council*“, Official webpage of Nordic Council office in Estonia. Dostupné online z <<http://www.norden.ee/en/about-us/nc.html>> (staženo 7.6.2010).

„*Nordic Council of Ministers*“, Official webpage of Nordic Council office in Estonia. Dostupné online z <<http://www.norden.ee/en/about-us/ncm.html>> (staženo 10.6.2010).

„*Nordic regional policy co-operation programme 2009–2012*“, Severská rada ministrů: 2009, str. 50 – 52. Dostupné online z <<http://www.norden.org/en/nordic-council-of-ministers/councils-of-ministers/nordic-council-of-ministers-for-business-energy-regional-policy-mr-ner/strategy/2009-735>> (staženo 4.5.2012).

Susanne Eriksson, „*The example of Åland: autonomy as a minority protector*“, Finland Promotion Board, duben 2007. Dostupné online z <<http://finland.fi/public/default.aspx?contentid=160122&contentlan=2&culture=en-US>> (staženo 5.5.2012).

„*The History of Nordic Co-operation before 1952*“, Official webpage of Nordic cooperation. Dostupné online z <<http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/the-history-of-nordic-co-operation/before-1952>> (staženo 10.6.2010).

Dokumenty Estonské republiky

„*Address by Foreign Minister Urmás Paet to the Joint Session of the Baltic Assembly and the Nordic Council*“, Estonian Ministry of Foreign Affairs, 2005. Dostupné online z <<http://www.vm.ee/?q=en/node/3485>> (staženo 11.5.2012).

„*Estonian Ministry of Foreign Affairs Yearbok 2000*“, část „*Estonia and the European Union*“, Estonian Ministry of Foreign Affairs, 2001. Dostupné online z <<http://www.vm.ee/?q=en/node/4040>> (staženo 13.5.2012).

Riina Kionka, „*On Europe, legitimacy and identity*“, in „*Estonian Ministry of Foreign Affairs Yearbook 2004*“, Estonian Ministry of Foreign Affairs, 2004. Dostupné online z <http://web-static.vm.ee/static/failid/407/Europe_legitimacy_identity.pdf> (staženo 10.5.2012).

Toomas H. Ilves, „*Estonia's Return to Europe*“, Estonian Ministry of Foreign Affairs, 1998. Dostupné online z <<http://www.vm.ee/?q=en/node/3520>> (staženo 11.5.2012).

Toomas H. Ilves, „*Estonia as a Nordic Country*“, Estonian Ministry of Foreign Affairs, 1999. Dostupné online z <<http://www.vm.ee/?q=et/node/3489>> (staženo 12.5.2012).

Dokumenty Evropské unie

„*EurLIFE - Gini index*“, Eurofound – European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Dostupné online z <<http://www.eurofound.europa.eu/areas/qualityoflife/eurlife/index.php?template=3&radioindic=158&idDomain=3>> (staženo 14.6.2010).

„*Helsinki European Council 10 and 11 December 1999. Presidency Conclusion*“, část první, „*Preparing for Enlargement*“. Evropský parlament: 1999. Dostupné online z <http://www.europarl.europa.eu/summits/hell1_en.htm> (staženo 12.5.2012)

„*Opinion on Estonia's Application for Membership of the EU*“, Brusel: Evropská komise, 15.7.1997, str. 6. Dostupné online z <http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/estonia/es-op_en.pdf> (staženo 11.5.2012).

„*Pay developments – 2008*“, Eurofound – European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2009, str. 25. Dostupné online z: <<http://www.eurofound.europa.eu/docs/eiro/tn0904029s/tn0904029s.pdf>> (staženo 6.5.2012).

„*Special Eurobarometer 225 / Wave 63.1 – Social Values, Science and Technology*“, část 1.2 – *Religious and spiritual beliefs, Q2: Belief in God or spirit or life force*. Evropská komise, 2005, str. 9. Dostupné online z

<http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_225_report_en.pdf> (staženo 17.6.2010).

Statistika

„Estonia: People and Society“. CIA World Factbook 2012. Dostupné online z <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/en.html>> (staženo 16.5.2012).

Statistický úřad Evropské komise Eurostat. Dostupné online z <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>>.

Sekundární

Monografie a sborníky

Eino Jutikkala a Kauko Pirinen, *Dějiny Finska* (Praha: Nakladatelství LN, 2006).

Iivi Zájedová, *Pobaltská regionální spolupráce* (Praha: Univerzita Karlova, 2006).

Jan Lewandowski, *Historia Estonii* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2002).

Ladislav Cabada, Michal Kubát et al., *Úvod do studia politické vědy* (Praha: Eurolex Bohemia, 2004).

Ladislav Cabada et al., *Evropa regionů* (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009).

Luboš Švec, Vladimír Macura a Pavel Štol, *Dějiny pobaltských zemí* (Praha: Nakladatelství LN, 1996).

Madeleine Hurd et al., eds., *Bordering the Baltic. Scandinavian Boundary-Drawing Processes 1900 – 2000* (Berlin: LIT Verlag Dr. W. Hopf, 2011).

Marju Lauristin a Peeter Vihalemm, eds., *Return to the Western World* (Tartu: Tartu University Press, 1997).

Max Engeman a David Kirby, *Finland: People, Nation, State* (London: C. Hurst & Co., 1989).

Martin Myant a Jan Drahokoupil, *Transition Economies: Political Economy in Russia, Eastern Europe, and Central Asia* (Malden: John Wiley, 2011).

Toivo U. Raun, *Estonia and the Estonians* (Stanford: Hoover Institution Press, 1991).

Odborné články a příspěvky

Bo Stråth, „The Illusory Nordic Alternative to Europe“, *Cooperation and Conflict* 15, č.2 (1980).

Hans Mouritzen, „The Nordic Model as a Foreign Policy Instrument: Its Rise and Fall“, *Journal of Peace Research* 32, č. 1 (1995).

Christopher S. Browning, „Branding Nordicity: Models, Identity and the Decline of Exeptionalism“, *Cooperation and Conflict* 42, č. 27 (2007).

Janneke Plantenga et al., „Towards a European Union Gender Equality Index“, *Journal of European Social Policy* 19, č. 1 (2009).

Johan J. Holst, „The Soviet Union and Nordic Security“, *Cooperation and Conflict* 6, č. 1 (1971).

Jukka Nevakivi, „Scandinavian Talks on Military Cooperation in 1946-1947: A Prelude to the Decisions of 1948- 1949“, *Cooperation and Conflict* 19, č. 3 (1984).

Jürgen Gerhards, „Non-Discrimination towards Homosexuality. The European Union's Policy and Citizens' Attitudes towards Homosexuality in 27 European Countries“, *International Sociology* 25, č. 1 (2010)

Mikka Lagerspetz, „How Many Nordic Countries?“, *Cooperation and Conflict* 38, č. 49 (2003).

Rein Ruutsoo, „Introduction: Estonia on the Border of Two Civilizations“, *Nationalities Papers* 23, č. 1 (1995).

Toivo U. Raun, „Estonia after 1991: Identity and Integration“, *East European Politics and Societies* 23, č. 4 (2009).

Další elektronické zdroje

B. Forssman, „Kas Eesti ikka on Põhjamaa?“, AS SL Õhtuleht, 29.3.2010. Dostupné online z <<http://www.ohhtuleht.ee/372404>> (staženo 11.5.2012).

J. Bult, „The Perfect Chance to Become More Nordic“, Estonian Public Broadcasting, 5.8.2011. Dostupné online z <<http://news.err.ee/Opinion/e5de20a1-9eec-4688-85b4-9b5ba78c0d1c>> (staženo 12.5.2012).

„Velliste: Baltic, Nordic Integration Must Continue“, Estonian Public Broadcasting, 9.2.2011. Dostupné online z <<http://news.err.ee/Politics/2877f360-ca35-433b-b5a7-6f889e3e34f0>> (staženo 12.5.2012).

Ostatní

Věra Dobrovolná, ed., *Školní atlas světa* (Praha: Kartografie Praha, 1998).